11 Jane McAlevey: Så kan vi vinna

28 Mathias Wåg: Extrem kannibalism

40 Om Kuba, blockaden och välfärden

Clarté 3 2026

PRIS 75 SEK

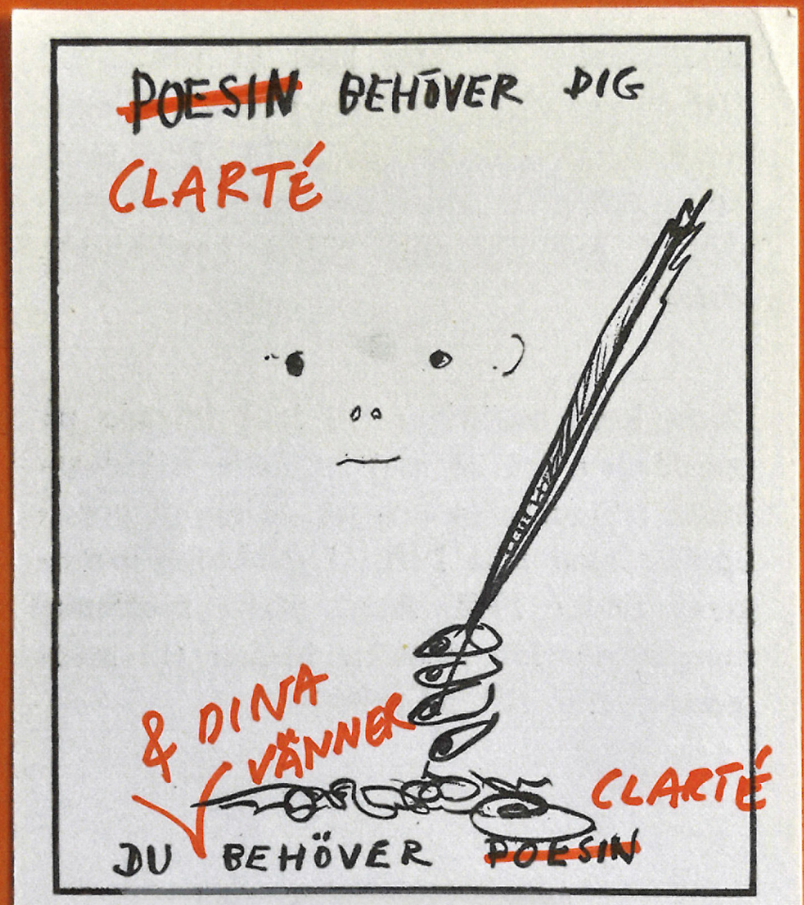

Organisera méra!

Clarté
KRISTDEK

4	Hängt & Ohängt
9	**TEMA** Organisera mera!
11	**JANE MACALEVEY** Så kan arbetarklassen vinna
18	**MAI GREITZ** (Imperfekta) människor
20	**LOVA MARCUSDOTTER** ”Politik måste vara mer än att fiska röster var fjärde år”
24	**TOIVO JOKKALA** De unga i klimatrörelsen vägrar att vara maskotar
28	**MATHIAS WÅG** Extrem kannibalism
34	**KRISTIN LINDEROTH** Teslakonflikten sticker ut, men lärdomarna är allmängiltiga
40	**AMAURY VALDIVIA** Kuba och avskaffandet av försörjningskortet
46	**LINA RYDÉN REYNOLS** Förspel
50	**DANIEL STRAND** Du kan väl åtminstone försöka? Hans Isaksson 1941–2026
54	**MATS ALEXANDERSSON** Fred i upprustningens tid
62	Kortrecensioner
66	Sista ordet

OMSLAGET är tavlan ”Das Leben” av den österrikiske konstnären Albin Egger-Lienz.
BAKSIDAN är tavlan ”Vorfrühling” (1917) av den österrikiske konstnären Albin Egger-Lienz.

TECKNA EN JULKLAPPS-PRENUMERATION FÖRE 24/12 & FÅ 100:- RABATT!

Hängt/Ohängt

mer på clarte.se

SD DRAR PÅ SIG OFFERKOFTAN

ETT TJUGOTAL chaufförer med ursprung i Somalia sjukskrev sig från jobbet i protest mot att Sverigedemokraterna tillåts affischera bussar i Skaraborg med budskapet ”Saknar du Mogadishu? Återvandringsbidraget hjälper dig hem”. Västtrafik plockade omedelbart ner affischerna, vilket fick SD:s Tobias Andersson att dra på sig offerkoftan och hävda att ”tydligen får somaliska busschaufförer avgöra vad som får kommuniceras i svenska val”. Men vad gnäller de för? De önskade att svensk-somaliska chaufförer inte skulle köra bussar och de fick som de ville.

Busschaufförernas aktion är mönstergill och visar vägen framåt. Låt oss agera för en ”Invandrarnas arbetsfria dag”, när alla första- och andragenerationens invandrare stannar hemma från jobbet. Kollektivtrafiken skulle hamna i kaos och sjuk- och äldrevården slås ut. Den borgerliga medelklassens livspussel skulle falla isär i tusen bitar -alla rutbidrag till trots – när de själva skulle tvingas plocka upp allt som de och deras barn strött omkring sig, ta hand om smutstvätten och laga sin egen mat. Det sistnämnda skulle väl inte bli helt lätt när närbutiker hölls stängda.

Det kanske skulle få stopp på allt snack om hur mycket invandringen kostar och i stället visa på vilka som får Sverige att rulla.

DAN ISRAEL

OVALBARA ARBETARE

SOM MARXIST vill man gärna lyfta blicken från det politiska spelet till de underliggande materiella faktorer som formar våra partier. Om partierna inte endast ses som åsiktspaket utan uttryck för vissa bestämda intressen är det intressant att studera deras klassbas. Den metod som TCO:s tidning Arbetsvärlden använt är kanske inte perfekt, men en av de bästa ögonblicksbilderna vi har.

Inför årets val har de analyserat de yrkestitlar som partiernas kandidater angett på valsedeln. 76 procent av kandidaterna har kunnat identifieras med en SSYK-kod, SCB:s klassificering av yrkesgrupper.

Resultatet känns tryggt. Moderaterna består av överstelöjtnanter och skattekonsulter, kristdemokrater jobbar som pastorer och Liberalerna är ett parti för docenter. Sossar jobbar som ombudsmän, vänsterpartister som kultursamordnare och miljöpartister som musikpedagoger. Sverigedemokraterna sticker ut med en hög dominans av hantverkaryrken. Centern är bönder. Ibland är det skönt att få sina teser om världen bekräftade.

I stället för några omvälvande avslöjanden kring partiernas klassbas ger Arbetsvärldens undersökning anledning att reflektera över vilka som överhuvudtaget hamnar på listorna. De vanligaste grupperna är pensionärer, företagare, chefer samt sysselsatta inom administration och utbildning.

Det är enbart SD som har fler arbetare än tjänstemän på sina listor. Det är framför allt på den kommunala nivån som SD:s listor domineras av chaufförer, elektriker och personliga assistenter. På riksdagslistorna har de en andel tjänstemän som liknar övriga partiers. Generellt gäller att arbetare hamnar längre ner på listorna. Hos de två arbetarepartierna, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, är det arbetarrörelsens funktionärer i form av ombudsmän (eller ombudspersoner i Vänsterpartiet) och yrkespolitiker som är överrepresenterade.

Arbetsvärlden intervjuar Johanna Rickne, professor i nationalekonomi, som forskat på politikers klasstillhörighet. Hon menar att arbetets flexibilitet och möjligheten att komma från jobbet är en förklaring till arbetares underrepresentation. Pensionärer, företagsägare och relativt fria tjänstemannagrupper har större möjlighet att delta i partipolitiken.

Butikssäljare inom fack- och detaljhandel tillhör Sveriges vanligaste yrken, samtidigt är handelns anställda bland de mest underrepresenterade och har minskat sedan förra valet. Sex av tio handelsanställda jobbar ofrivillig deltid. Många upplever att de behöver vara ständigt tillgängliga för att hoppa in och ta timmar. Det är en annan typ av suddiga konturer för arbetsdagen än för de laptoparbetare som kan flexa ut för ett partimöte.

2026 har LO på allvar börjat mobilisera kring arbetstidsförkortning. En kortare arbetsdag skulle inte bara göra svenskar friare och friskare, det skulle också stärka arbetarklassens möjligheter till politiskt inflytande.

JOHAN PERSSON

Bild: Robert Nyberg

”Björkträd” (1911) av Abraham Manievitj.

SENSOMMAR

DET HAR varit en fin sommar. I början regnade det lite av och till, men aldrig blev det något riktigt oväder. Temperaturen varit rätt behaglig även då det var som sämst. Ett växtväder utan like – till och med torkan har varit lindrig. Nackdelen är möjligen att gräset på tomten också varit ovanligt frodigt. Det har varit ett rysligt klippande flera kvällar i veckan. Jag ångrar nästan att vi inte skaffade den elektriska gräsklipparen redan i början av sommaren. Den gamla Stigan hade något slags förgasarfel, man fick dra och dra för att få i gång den och till slut började det kännas i bröstet. Det tyckte jag i alla fall.

Folk i medelåldern skall inte stå och dra i ett startsnöre, säger de. Man hamnar på intensiven i bästa fall. Och man kan ju knappt ens kalla sig medelålders längre. Själva ordet har bytt färg och innebörd. Förr var det något hemskt, som talade om att man inte längre var ung och som man därför värjde sig inför. Nu är det något att klamra sig fast vid, något som antyder att man inte är riktigt gammal än.

Fast nu börjar det visst bli lite mörkt om kvällarna, det kan man inte komma ifrån. Hade vi inte haft sommartid så hade det märkts ännu mer. Björkarna på tomten börjar gulna och släpper kantarellfärgade löv på gräsmattan. Humlorna börjar surra på sitt yttersta och harkrankarna tar över. Mössen kryper inomhus. På sätt och vis har man gått och väntat på det, man visste ju hela tiden att det skulle bli så här. Man kunde inte låta bli att tänka på hösten också när det blommade som mest. Man rycks inte med som förr, man vet ju hela tiden. Är det vackert väder tänker man ”Nu kan det bara bli sämre!” och är det dåligt väder tänker man inte ”Nu kan det bara bli bättre!” utan ”Vad var det jag sa!”. Å andra sidan blir man sällan besviken numera, och det är rätt bra.

När man var yngre lät man styra sig av vädret på ett helt annat sätt. Skönt att ungdomen är över. Fast för den skull vill man ju inte bli gammal. Ändå vet man ju hur det blir, och tecknen kan man ju inte helt förtränga. Det tar emot i uppförsbackarna, om man nu inte undviker dem för att slippa märka det. Man glömmer plattan på, och namn, och får kissa extra på nätterna också om man inte druckit kaffe. Så är det alltså, och det är ändå bara början, på slutet.

I somras var det rätt mycket folk och hälsade på. Nu börjar det glesna och skönt är det, för man kan inte sitta ute längre utan att få blåskatarr.

Fast ett bra liv, det har man ju haft. Lagom på något vis. Inga katastrofer, inga stora framgångar, inga sjukdomar. Det finns folk i övre medelåldern som undrar om det inte blir mer än så här. Inte jag.

Jag hade nog inte väntat mig mer, tror jag. Fast jag minns inte riktigt längre vad jag hade förväntat mig för egen del. Vad det än var, var det säkert något som berodde på att jag inte visste bättre på den tiden. Något som jag utifrån min nuvarande erfarenhet aldrig skulle ha önskat mig. Det viktiga är ju vad man tänker nu, om resten av livet.

Resten av livet? Det finns de som säger att man skall ”njuta av stunden”, att man skall ”leva i nuet”, ”ta vara på den tid man har” och annat sådant skräp. Det måste vara yngre folk som kommer med sådana floskler. Inte kan man ta vara på något som bara rinner mellan fingrarna? Det vore som att bära vatten i ett såll – bara stress och frustration.

Yngre folk tror egentligen aldrig på allvar att livet tar slut. Yngre folk säger att de vet att de skall dö, men vet det inte. När yngre folk talar om döden är det andras, i värsta fall min, död de tänker på. De pratar mycken smörja och låter sig uppröras över mycket. De tror att de skall vara här för alltid och försöker därför ändra på mycket. Men innan grisen har bäddat är det redan dager. Eller snarare kväller. Vi som snart inte ens är medelålders längre låter saker förbli som de är. Vi skall ju ändå inte stanna här så länge till. Om vi någon gång låtsas spela med och hjälper de yngre med deras pyssel så är det för husfridens skull och för att vi tycker synd om dem, inte för att vi delar deras löjliga entusiasm.

Någon kanske säger att den som har denna inställning därmed visar att han redan har börjat dö. Än sen då? Är det något fel eller något konstigt med det? Vad tror man själv att man håller på med? Jag vill vara i fred.

Sensommarens övergång i höst är en skön, sval, ljummen, lagom och vilsam tid. Bättre blir det inte. Så skulle man alltid ha velat ha det. Det är inte som i maj och juni, en hets med att man måste sätta igång en massa projekt, bygga utedass. Vara trevlig mot gäster, företa långa resor, lära sig nya saker och sådant. Så här års är det ingen idé att sätta igång något.

Nu får det vara med gräsklippning till exempel. Snart kommer ändå snön och lägger sig ovanpå.

Fast ett plommonträd kanske man skulle plantera i alla fall?

Och så måste vi förstås göra något åt kapitalisternas och imperialisternas olidliga arrogans och den reformistiska arbetarrörelsens kroniska svek.

HANS ISAKSSON (1941–2026).
Kåseri från 1995, publicerad i *Äntligen* (Karneval, 2013)

HUR VÄNDER IF METALL EN FÖRLUST TILL VINST?

IF METALL förlorade Teslastrejken. Hur stor förlusten var återstår väl att bedöma. Uppgifterna går isär om Tesla köpte ut de cirka åttio strejkande med 600 000 eller 250 000 kronor var. Det måste ha kostat Tesla åtskilligt att vid femtiofem olika tillfällen flyga in utländska strejkbrytare. Företagets anseende har skadats, liksom dess försäljningssiffror i Sverige. De allra flesta företag i världen har inte och kommer inte att ha råd att ta den 1021 dagar långa strid Tesla tog. Många företag gillar dessutom kollektivavtal.

Men ändå: ”Om den starkaste fackföreningsrörelsen i världen inte lyckas teckna kollektivavtal med Tesla väcks frågan var det skulle lyckas” skriver German Bender från Arena Idé i Dagens Nyheter den 14 augusti.

IF Metall kunde inte bräcka Tesla.

Bender har tre förslag för att stärka arbetarna i kommande strider: Stopp för möjligheten att ta in strejkbrytare från utlandet med hjälp av EU:s utstationeringsdirektiv. Socialförsäkringar – som sjukpenning – ska gälla även (långtids-)strejkande. Sociala villkor måste skrivas in när det offentliga bidrar till etablering och finansiering av den gröna omställningens företag.

Man kan väl tillägga att också världen starkaste fackföreningsrörelse måste bli starkare. Hur får IF Metall organiseringsgraden att stiga, den vardagsfackliga aktiviteten på golvet att öka och klassmedvetenhet och kunskapen att växa bland medlemmarna?

OLLE JOSEPHSON

En zamuro – korpkondor – i Teotihuacan. Fotot är taget av den svenska arkeologen Sigvald Linné 1932.

GAMARNA SKINGRAS

EN DANSANDE gam på ett indiskt zoo gjorde Tiktok-succé i slutet av sommaren. ”Jag kommer aldrig att titta på en annan gam igen”, marknadsförde ett av de större kontona sin delning av klippet. Passa på att titta. Snart kan det vara för sent både för gamen och för oss.

När Indien av misstag utrotade sina gamar dog nämligen en halv miljon människor på fem år. Den dansande fågeln i den här videon har det mest extrema matsmältningssystemet i hela djurriket. Gamas magsyra ligger på omkring pH 1 – tillräckligt stark för att oskadliggöra mjältbrand, rabies och bakterien som orsakar botulism, i kadavren de äter.

n flock gamar kan fullständigt rensa ett kadaver av en enda ko på ungefär fyrtiofem minuter. Indien hade nyligen ungefär femtio miljoner gamar. De erbjöd bland mycket annat gratis sanitet i nationell skala, i ett land där religiösa traditioner innebär att de flesta kor dör en naturlig död och varje död ko blir ett kadaver som någon måste ta hand om.

Men 1994 gick patentet på diklofenak ut. Bönder började använda det billiga smärtstillande medlet på boskap. Små mängder som blir kvar i ett kadaver har visat sig orsaka njursvikt hos gamar. Inom ett decennium hade femtio miljoner fåglar minskat till några tusen. Det snabbaste artkollapsen för någon fågel sedan vandringsduvan.

Kadavren försvann inte. Vilda hundar tog gamarnas plats och förde med sig rabies. Ruttnande kvarlevor läckte ut i vattendrag. I områden där gamarna en gång frodades ökade dödligheten bland människor med mer än fyra procent. Ekonomer vid universiteten i Chicago och Warwick har uppskattat att detta orsakat 100 000 extra dödsfall per år och årliga skador på sextionio miljarder dollar.

Så ja, den fåniga fågeln som struttar fram är bedårande. Men den är också en brandvägg mot sjukdomar som evolutionen ägnade miljontals år åt att bygga – och som ett enda generiskt smärtstillande medel nästan utplånade på tio år.

AAKASH GUPTA

Tema: Organisera mera!

VID VARJE POLITISKT nederlag kan man vara säker på att någon, med illa dold förtjusning, kommer att ropa: ”Sörj inte – organisera er!” Men vad betyder det egentligen? Vad menar de här roparna att organisering innebär?

Högern och dess allierade har ofta tillgång till stora ekonomiska resurser, etablerad medieinfrastruktur, algoritmer och, i vissa fall, även statsmakten. Att försöka bemöta allt detta på en gång är förstås övermäktigt. Samtidigt är den politiska situationen akut. Den ekologiska krisen sätter inte bara våra samhällen, utan i förlängningen allt (mänskligt) liv, på spel. Växande sociala klyftor, rasism och fascism kräver handling här och nu.

Men samhällsförändring har historiskt sett ofta varit en långsam process. Att bygga organisationer, relationer och politisk kapacitet tar tid. Den som inte hittar ett sätt att förena känslan av brådska med förmågan att vara uthållig riskerar att ta slut på den energi och det driv som kampen är beroende av.

Att organisera sig är därför inte något som man bara gör inför en demonstration eller en politisk kampanj.

Organisering måste handla om att göra kampen och det kollektiva arbetet till en del av vardagen. Att skapa former för handling som vi har möjlighet att upprätthålla över tid – utifrån de resurser, förmågor, verktyg och drivkrafter som faktiskt finns. Det är ett kontinuerligt arbete: med att bygga förtroende, samla kunskap och koordinera gemensam handlingskraft.

Men det räcker inte att ha de bästa teorierna eller de mest genomtänkta politiska förslagen. Man måste också kunna knyta de stora politiska frågorna till människors konkreta erfarenheter och vardag. För att skapa verklig och varaktig förändring krävs också förmågan att omsätta idéer i handling – och att organisera människor kring dem.

Sociala medier kan snabbt skapa uppmärksamhet, men uppmärksamhet är inte samma sak som organisering. En rörelse kan nå tusentals människor utan att för den skull ha byggt relationer, ömsesidiga åtaganden eller förmåga att agera tillsammans. Därför bör frågan efter en kampanj eller aktivitet inte bara vara hur många som deltog eller hur stor räckvidden blev, utan: Har vi byggt något som är starkare än innan?

Marshall Ganz är en amerikansk samhällsvetare, organisatör och professor med lång erfarenhet av organisering och sociala rörelser, och har skrivit om kollektiv handling, makt och den offentliga berät-

telsens betydelse för att mobilisera människor. Ganz utgår från att samhällsförändring inte främst skapas genom kommunikation, kampanjer eller enskilda aktiviteter, utan genom att människor organiserar sig och bygger gemensam makt. Makt uppstår mellan människor – genom relationer, förtroende och förmågan att agera tillsammans. Organisering handlar därför inte bara om vad vi vill förändra, utan också om vilka människor vi kan organisera kring gemensamma intressen och värderingar.

För Ganz är det avgörande att skilja mellan aktivitet och strategi. En demonstration, en debattartikel eller en namninsamling kan vara viktiga verktyg, men de är inte i sig en strategi. Strategi handlar om att förstå hur en viss handling bidrar till att bygga den makt som behövs för att nå ett politiskt mål. Inför en aktivitet behöver vi därför fråga oss: Vad vill vi åstadkomma? Vilka människor behöver vi involvera? Vilka relationer behöver vi bygga? Vilket ansvar kan fler ta? Och vad ska vara starkare i föreningen, gruppen eller organisationen efter att man har genomfört aktiviteten?

På så sätt blir organisering också ett sätt att tänka kring hur en förening eller rörelse utvecklar sin kollektiva kapacitet. En stark organisation mäts inte enbart i antalet aktiviteter, deltagare eller följare, utan också i hur många människor som har byggt starkare relationer mellan varandra, tagit större ansvar och utvecklat en större förmåga att agera tillsammans.

Ganz utvecklar också teorin om den offentliga berättelsen, *Public Narrative*. Utgångspunkten är att politisk organisering inte bara handlar om att presentera fakta eller formulera politiska krav. Människor behöver också förstå varför något spelar roll, vad som står på spel och varför det är värt att agera trots osäkerhet och risk. Analys hjälper oss att förstå samhällsmönster, samband och möjliga vägar framåt. Berättelser hjälper oss att förstå varför vi bryr oss och vad som får oss att vara beredda att agera. Genom att dela erfarenheter och värderingar kan människor känna igen sig i varandra och förstå varför de har skäl att agera tillsammans.

En rörelse måste också kunna bära nederlag, hantera konflikter, sörja förluster och ge människor utrymme att vila utan att deras engagemang ifrågasätts. Människor är inte bara politiska resurser, utan människor med egna behov och begränsningar. ”Survival pending revolution”, som Black Panthers uttryckte det – ibland är själva överlevnaden en del av kampen. Att ta hand om människor, bevara relationer, kunskap och minnen är inte ett avsteg från det politiska arbetet, utan en förutsättning för att kunna fortsätta organisera sig och kämpa.

Nederlag är en del av politiken, men det är inte bara nederlagen som är utmattande. Själva kampen kan vara emotionellt och psykiskt krävande, särskilt när den pågår längre än vi hade föreställt oss. Hur behåller man sin drivkraft när motgångarna blir många? Hur fortsätter man när det som för ett ögonblick verkade möjligt återigen känns omöjligt?

Organisering handlar inte bara om att vinna dagens kamp, utan om att bygga något som kan leva vidare: en gemenskap, en organisation och en kollektiv förmåga att agera också i morgon.

Med det här numret försöker vi bidra till den här gemenskapen och det här organisatoriska bygget. Det är några nedslag i den stora frågan om vad organisering innebär: Toivo Jokkola skriver om klimatorganisering, Daniel Strand intervjuar Lova Marcusdotter om hennes arbete med Framtidens vänster, vi har översatt en intervju med legendaren Jane Mcavaley, Mai Greitz skriver om utmattningens roll i organisering och Mathias Wåg synar den svenska extremhögerns kannibalism.

Det är några första stenar i den konstruktion som måste vara vårt gemensamma projekt: en organisering som gör kampen och det kollektiva arbetet till en del av vardagen, varje dag.

TEMAREDAKTIONEN

INTERVJU: LOREN BALHORN

Organisera mera! Så kan arbetarklassen vinna

Att mobilisera de redan frälsta är en sak, att organisera den stora massan av arbetare en annan. Den första metoden leder ingen vart, den andra är förutsättningen för framgång, förklarar Jane McAlevey, erfaren facklig organisatör från Kalifornien, i denna intervju från 2023 med Rosa Luxemburg-stiftelsens Loren Balhorn.

FACKFÖRENINGARNA MÅSTE ägna sig åt det hårda, mödosamma arbetet med organisering på arbetsplatserna. Det är Jane McAleveys viktigaste budskap. Hon hävdar att fackföreningar har blivit alltför bekväma. De fokuserar på institutionella avtal, flashig PR och kampanjverktyg tagna från NGO-världen i stället för det traditionella arbetet med att rekrytera enskilda arbetare och kämpa på arbetsplats efter arbetsplats. När den organiserade arbetarrörelsen försvagas i stora delar av den industrialiserade världen finns bara en väg att återuppliva den: organisering, den metod som lade grunden för fackföreningarnas institutionella styrka under första hälften av 1900-talet.

Den här inställningen präglar Organizing for Power, O4P, McAleveys internationella utbildningsprogram, sponsrat av Rosa Luxemburg-stiftelsen.

Av dina erfarenheter från rörelsen för miljö och rättvisa drog du tidigt slutsatsen att vänstern måste prioritera byggandet av fackföreningar.
Tony Mazzochi, ledaren för Oil, Chemical and Atomic Workers International Union (OCAW), lärde mig det. Om vi utgår ifrån att kapitalismen i grunden bara behöver en sak, arbete, och att vi kan kontrollera det, är enda sättet för oss att effektivt göra anspråk på makt under ett kapitalistiskt system att förmå arbetarna att gemensamt lämna jobbet och

Jane McAlevey var en författare, politisk kommentator och forskare som arbetade med att organisera fackliga, klimatpolitiska och lokala rörelser. Foto: Alice Attie.

”Avgörande för oss organisatörer är att vi lägger så lite tid som möjligt på att prata med människor som redan håller med oss.”

stänga ner det. Inte en handfull som traskar ut med en skylt; jag menar att på riktigt stänga ner det.

Det är så vi kan göra anspråk på makt i den så kallade demokratin, vilken inte är något annat än demokratisk kapitalism. Visst kan vi rösta, men om du tar USA till exempel, så fattas de viktigaste ekonomiska besluten i själva verket av näringslivseliten, som också kontrollerar kongressen. Vänstern kan fortsätta att vinna lokala och delstatliga val, men om vi inte har vad jag kallar “makt att styra”, det vill säga starka organisationer som kan tvinga politiker att göra som vi säger, slutar det ändå ofta med att näringslivstopparna har kontrollen.

Alternativet är inte att överge de politiska valen. Jag tror starkt på val, men det ena fungerar inte utan det andra. Vi måste bygga politisk makt. Det innebär att vi behöver starka fackföreningar som kan gå ut i strejk och förskjuta de politiska styrkeförhållandena till vår fördel.

Fackföreningarna är också centrala för att förena människor. Jag har arbetat med rasifierade arbetare från arbetarklassen hela mitt liv – jag har inte svårt att förstå omfattningen av det förtryck som rasifierade kvinnor utsätts för i det här landet. Men det kommer inte att finnas någon lösning om vi inte kan komma fram till hur och var vi kan ena alla. Det är i de avgörande striderna för överlevnad, för livskvalitet, för ett anständigt jobb, sjukvård, bostad och rent dricksvatten.

Fackföreningsrörelsen är ett laboratorium för att lära oss skapa enighet. I slutändan består arbetarklassen trots allt av människor med olika etnisk bakgrund. Vi måste organisera oss kring frågor som kan ena oss. Det är inte den filippinska sjuksköterskans fel att hennes vita kollegas lön har sänkts, även om det kanske framstår så. Ansvarig är sjukhusägaren som ställer dem mot varandra och betalar dem alla för lite. Om du vill att de filippinska, vita och svarta sjuksköterskorna ska börja prata med varandra måste du fokusera på det de har gemensamt, som lönen de får eller bemanningen. Först då kan man börja nysta i andra historiska former av förtryck.

Låt oss prata om fackföreningarna i USA, där du har bedrivit större delen av ditt fackliga arbete. Det har varit några ljuspunkter, som lärarstrejkerna det senaste decenniet, men i det stora hela är andelen fackligt organiserade i USA den lägsta i mannaminne. Du var involverad i initiativ för facklig förnyelse under 1990-talet. Hur förklarar du denna fortsatta nedgång – och går den att vända?

Svaret finns i titeln på min bok, *No Shortcuts: Organizing for Power in the New Gilded Age* (Inga genvägar: organisering för makt i den nya guldåldern). När boken kom ut 2016 insisterade jag på att de skulle behålla underrubriken. Att inkludera begreppet ”guldålder” var strategiskt. Jag försökte framföra en väldigt specifik poäng: vi är tillbaka i en era av rövarbaroner, och vi måste kämpa på samma sätt som vi gjorde då.

Jag arbetade för det ledarskap inom New Voice som tog över AFL-CIO på 1990-talet, och under några år gjorde vi en del fantastiska insatser. Det var väldigt spännande: vi organiserade arbetsplatser och förändrade den politiska strukturen i hela regionen. Vi fick fram alla möjliga nya gräsrotsarbetare som insåg att de kunde ställa upp i valen. Men de började hota maktstrukturen inom det nationella facket, och ganska snart började pengarna sina.

Så det var en del av problemet, oligarkins järnlag – fackföreningarna sa: ”Ja, vi vill organisera, men inte riktigt så mycket.” Men i grunden handlade förnyelsearbetet inte om förnyelse genom organisering, utan genom mobilisering. Fackförbundens ledningar var vid den här tiden starkt influerade av Silicon Valley och övertygade om att det skulle räcka om vi bara fick fram några tv-mässiga arbetare med megafoner framför en kamera. Ordet ”aktivera” – det låter som att man sätter in ett batteri i någon. Jag hörde det hela tiden när jag arbetade för ett av de nationella fackförbunden: ”Det gäller bara för oss att aktivera två miljoner väljare i år.”

Det var den poäng jag ville framföra när jag skrev *No Shortcuts*. De nationella fackliga ledningarna spenderar miljontals dollar på PR och ”mobilisering” och fortsätter ändå att förlora. Samtidigt finns det hundratals organisatörer – jag kallar dem min ”stam” – som vinner genom arbetarcentrerad organisering. Inget av de nationella fackförbunden arbetar på det här sättet. Ingen av de nationella fackliga ledarna, förutom Sara Nelson, är egentligen särskilt intresserad av organisering.

Jag är inte helt säker på att jag förstår skillnaden. Hur skiljer du på organisering och mobilisering?

Ett mobiliserande eller aktivistiskt förhållningssätt handlar om att få de människor som redan håller med dig att delta – och det är det som förvirrar människor, eftersom det faktiskt handlar om deltagande. Om du har 5 000 personer på en klimatmarsch är det fantastiskt! Men staden har 10 miljoner invånare. Det är bra men helt otillräckligt, och det är där organisering kommer in.

Organisering utgår från antagandet att människor är smarta och att de, om de får lite tid att förstå varför de är fattiga och hankar sig fram, kommer att kämpa för sig själva. Därför är det mest avgörande för oss organisatörer att vi lägger så lite tid som möjligt på att prata med människor som redan håller med oss. Vi fokuserar på bred politisk folkbildning och på att få människor att förstå varför de bör sluta att skylla på migrantarbetaren bredvid dem och börja förstå att det faktiskt är chefen som förstör deras liv.

Det viktigaste som mina mentorer lärde mig är att arbetarna varje dag får höra att de är dumma. De har blivit itutade att chefen är chef av en anledning. En organisatörs uppgift är att lära arbetare att ha förtroende för sig själva och sin förmåga att agera gentemot sin arbetsgivare. Det är grundläggande – klassen kan inte agera om den inte tror att den kan agera.

Det lärde jag mig redan som barn. Om vi var ute och åkte och min pappa såg ett arbetslag som grävde ett dike i regnet, brukade han stanna bilen och få alla som råkade vara med att gå ut och tacka dem för att de arbetade i regnet. Det var väldigt grundläggande för mig: man måste ha en djup respekt för arbetare. Man måste tro att man är omgiven av genier, att varje sjuksköterska har precis lika stor förmåga att driva sjukhuset som vilken chef som helst.

"De nationella fackliga ledningarna spenderar miljontals dollar på PR och 'mobilisering' och fortsätter ändå att förlora." Bild: Robert Nyberg. Målningarna: Birgit Ståhl-Nyberg.

Hur ser organiseringen ut konkret? Vad kännetecknar ett effektivt fackligt organiseringsarbete?

Arbetarna måste kunna bygga upp det vi kallar en ”tät” struktur på arbetsplatsen – att identifiera de arbetare som har störst förtroende bland sina kollegor, och som vi kallar ”informella ledare”. Sedan måste vi fokusera på att få med dem i organiseringen.

När vi väl har fått med de informella ledarna gör vi det vi kallar ”strukturtester”. Det innebär att vi skickar runt dem på arbetsplatsen med penna och papper för att be deras kollegor att skriva under på att de är beredda att strejka. Målet är att få en ”supermajoritet” som förbinder sig – inte bara 50 procent, utan 90 procent. Sedan går man igenom avdelning för avdelning och ser till att man har supermajoriteter på hela arbetsplatsen, samtidigt som man uppmärksammar de ställen där det informella ledarskapet är svagare och kanske behöver lite stöd.

Som jag sa tidigare tar man inte ut arbetare i strejk om man inte har tillräckligt många på sin sida och en plan för att vinna. Med ett högt deltagande kan vi genomföra framgångsrika masstrejker och till sist ge arbetarklassen makt.

Finns det några aktuella strider som du skulle kunna lyfta fram som exempel på den här typen av organisering?

En av de mest omfattande strejkerna på flera decennier genomfördes i Ontario i

november förra året. 55 000 anställda inom barnomsorgen och grundskolan från Canadian Union of Public Employees deltog. De hade drabbats av nedskärningar i de offentliga utgifterna från högerhåll. Organisatörerna som ledde strejken hade gått kurser hos oss på Organizing for Power, och jag hade arbetat med dem sedan min första tid i Kanada.

De ledde något som var nära att bli den första generalstrejken i Kanada på 100 år. De meddelade regeringen att de förberedde sig för att gå ut i strejk, vilket de var tvungna att göra sedan regeringen infört en oerhört repressiv lag för att begränsa strejkrätten. Den nya lagen aviserade böter på upp till 500 000 dollar per dag för fackförbundet och upp till 4 000 dollar för arbetarna om de gick ut i strejk. Det här är arbetare som tjänar högst 30 000 dollar, men trots pressen gick de ut i strejk.

En generalstrejk utlystes. Fackförbunden i Ontario gick samman och sa: ”Om ni inte löser det här problemet kommer hela provinsen att stängas ner om en vecka.” De här 55 000 arbetarna, många av dem kvinnliga migranter, tog sig an Kanadas och högerns mest motbjudande premiärminister – och besegrade honom. Han rev upp lagen inom några dagar, och därefter lyckades arbetarna förhandla fram ett avtal som inte var fantastiskt men ändå bra.

Det måste vara givande att se de organisatörer du har tränat faktiskt vinna.

Det är så givande, framför allt för dem! Äntligen en vinst!

Det är något som verkligen frustrerar mig med delar av vänstern. Människor reser sig inte på eget initiativ. Det händer helt enkelt inte. De är trötta, utmattade och nedtryckta. Människor är arga, men man måste lära sig hur man kämpar och den ilskan måste kanaliseras. Vissa hävdar att det jag lär ut är en ”top-down”-modell, men jag tycker att det är den mest underifrån-och-upp-modell som finns. Det finns ingenting som jag har sagt till en organisatör som jag inte skulle säga till vilken arbetare som helst i varje kampanj jag har organiserat.

Titta på motståndet i Ukraina just nu: där har du den reguljära armén, de erfarna experterna, som måste träna de frivilliga i hur man slåss. Jag vet inte om den liknelsen fungerar, men jag ser min grupp av organisatörer som den reguljära armén, experterna, som är mycket skickliga och måste träna folkets armé i hur man kämpar. Det är samma sak i klasskampen.

Du har nämnt Organizing for Power, de globala utbildningsseminarierna för fackliga organisatörer som du har hållit tillsammans med Rosa Luxemburg-stiftelsen de senaste åren. I vilken utsträckning kan dina metoder, som du utvecklade i USA, överföras till internationella sammanhang? Behöver varje land eller kultur ha sitt eget sätt att organisera sig?

När jag först blev indragen i atanlitad för att hålla de här globala utbildningarna 2019 kände jag mig ganska obekväm med att vara en vit person från USA som ledde ett utbildningsprogram för människor från andra delar av världen. Det fanns personer i kursen från fackförbund som National Union of Metalworkers of South Africa, personer som hade deltagit i revolutioner som jag läste om på 1980-talet, och jag tänkte: ”Ska vi verkligen utbilda NUMSA?”

Jag hade med vissa framgångar arbetat på Irland med Communication Workers’ Union 2013, så jag visste att strategin kunde fungera över nationsgränser. Men skulle den fungera i globala syd? Skulle den fungera i väldigt annorlunda kulturella sammanhang? Skulle den fungera i Latinamerika eller i Afrika?

Jag tvekade definitivt en hel del, men i slutändan är kapitalismen global nu, och den exporterar samma antifackliga metoder till alla våra länder. Vi kommer inte att vinna den här kampen om den inte blir en global rörelse. Vi kommer inte att vinna från hjärtat av Europa och Nordamerika. Vi kommer att vinna över hela den afrikanska kontinenten, överallt där kapitalismen har nått en viss utvecklingsgrad.

Det är för övrigt just därifrån deltagarna i programmet kommer. Vi har haft brasilianska organisatörer som deltagit i stort antal, liksom colombianska callcenterarbetare som vi hjälpte att organisera. För några år sedan deltog även Utility Workers of Tanzania i programmet. Efter utbildningen skickade de ett meddelande till oss där de skrev: ”Tidigare ökade vårt medlemsantal med några hundra arbetare varje år. Nu har vi 10 000 nya medlemmar.” Det är vad bra facklig organisering handlar om, och det finns gott om ställen där man kan genomföra det.

”Jag tror faktiskt inte att strejkerna kommer att upphöra. Kommer vi att lära oss att vinna? Det är frågan”

Vi har sett en pågående organiseringskampanj på Starbucks och en rad strejker och arbetsnedläggelser på Amazon under det senaste året, och flera europeiska länder står inför stora konflikter inom den offentliga sektorn under 2023. Vad tror du att framtiden har att erbjuda för arbetarrörelsen – är fler strejker på väg?

Jag tror faktiskt inte att strejkerna kommer att upphöra. Kommer vi att lära oss att vinna? Det är frågan. Kan vi göra människor redo att kämpa och lära dem hur man vinner tillräckligt snabbt? De militanta – eller åtminstone de militanta som inte tror på organisering – verkar tro att det redan finns tillräckligt mycket ilska där ute och att världen helt enkelt kommer att resa sig i kamp, men så fungerar det inte. Vi måste utbilda människor, och vi måste göra det så snabbt som möjligt, eftersom vår "stam" inte kommer att finnas för alltid.

Det är faktiskt därför jag började skriva: generationen som utbildade mig håller på att gå bort, och de skrev inga böcker. När jag började organisera fick jag ingen handbok. Det enda sättet att lära sig arbetet var att gå som lärling hos en annan organisatör.

Det för oss också tillbaka till hur Organizing for Power startade. När pandemin slog till och nedstängningarna började frågade vi oss hur vi skulle kunna fortsätta att utbilda människor och föra vidare de metoder som vi hade ärvt från de arbetarledare som kom före oss. Vi började spåna på idéer och bestämde oss för att experimentera med storskaliga utbildningar online. Det var utmanande och skrämmande till en början, men jag tycker att det har blivit en enorm framgång.

JANE MCALEVEY var facklig förhandlare och organisatör i arbetarrörelsen i över 20 år. Hon var också Senior Policy Fellow vid University of California, Berkeley och publicerade fyra böcker om facklig strategi samt otaliga artiklar för *The Nation*. Hon avled 2024, 59 år gammal.

TEXT: MAI GREITZ

(Imperfekta) människor

Till Sällskapet för gamla bolsjeviker strömmade förfrågningar in från utmattade och förtvivlade revolutionärer.

Organisering

PÅ 1920-TALET huserade sovjetiska sanatorier – ofta övergivna aristokratiska datjor – utslitna revolutionärer med utbrända själar. Åratal av förföljelse, död, utrensningar, interna konflikter och självmord hade satt sina spår. Det stod i skarp kontrast till den statsstödda bilden av den nya sovjetiska människan: stark, livskraftig och beslutsam. De verkliga revolutionärerna var ofta sargade efter åratal, ibland årtionden, av politisk kamp, med både framgångar och besvikelser. 1925 utgjorde självmord närmare femton procent av alla dödsfall bland partimedlemmar.

Inte bara så dramatiska händelser som en revolution är utmattande. Den som varit organiserad i större politiska rörelser vet hur emotionellt påfrestande organisering kan vara. Att tillsammans försöka förändra världen kan vara djupt transformerande och glädjefyllt, men organisering är också någonting rörigt och svårt. Den präglas av konflikter, besvikelser, maktkamper, missförstånd och utmattning. Vi är trots allt (imperfekta) människor, med egenheter och erfarenheter som påverkar vår omgivning och vår förmåga att bedriva politiskt arbete tillsammans.

VAR DE GAMLA BOLSJEVIKERNA UTBRÄNDA?

På 1970-talet i USA började begreppet *burnout* användas för att beskriva människor som blivit utmattade av sitt engagemang i så kallade fria kliniker, terapeutiska kollektiv, kvinnokliniker och hbtq-center. Med tiden förändrades begreppets innebörd: från att beskriva utmattning som en följd av att försöka förändra samhället, till att alltmer handla om människor som ansträngde sig för hårt att lyckas inom det rådande systemet.

I *Burnout: The Emotional Experience of Political Defeat* skriver Hannah Proctor vänsterns historia utifrån dess nederlag och de känslomässiga konsekvenserna av politisk kamp. Hon tar sorg, förlust, utmattning och depression på allvar som en del av den kollektiva kampens erfarenhet. Men Proctor skriver inte om stagnation, utan om hur tidigare generationer av aktivister har försökt överleva nederlag och hitta vägar vidare. Här finns begreppen militant sorg (*militant mourning*) och anti-adaptiv läkning (*anti-adaptive healing*): att sörja det som gått förlorat utan att anpassa sig till den värld man försöker förändra.

För Proctor är det inte defaitistiskt att tala om nederlag och dess psykologiska konsekvenser. Depressionen efter en social rörelses sammanbrott är en del av dess historia, liksom den framtidstro och glädje som präglade dess mest levande perioder. Vill vi förstå kampen som helhet måste vi också se dess förluster och vad det gör med oss.

Arkivet i *Burnout* är svindlande och sträcker sig över marxistiska och antikoloniala rörelser och politiska kamper – från Pariskommunen och Oktoberrevolutionen till 1970-talets andra vågens feminism, massmorden på vänsteranhängare i Indonesien och Corbynrörelsens uppgång och fall i Storbritannien. Det är en bok skriven för kamrater – ett försök att förstå hur tidigare generationer har påverkats av nederlag, hanterat dem och hittat sätt att fortsätta – en bok till de utbrända, till dem som fortfarande kämpar och till dem vars eldar ännu inte har tänts.

Allt det råa och hjärtlösa i världen – det som förtrampar och mördar – och de kamper vi så ofta förlorar sätter också spår i våra själar. Proctor skriver att när rörelser krossas, strategier misslyckas, solidariteten vittrar sönder, energin falnar och människor vänder sig mot varandra, räcker det inte att ha rätt i sak eller formulera de bästa politiska kraven. En rörelse måste också kunna ta hand om människorna som utgör den. Den måste kunna hantera konflikter, sorg, utmattning och besvikelse och kunna överleva perioder utan tydliga segrar.

Proctor avslutar boken med ett citat av Mike Davis: *fight with hope, fight without hope, but fight absolutely* (på svenska: kämpa med hopp, kämpa utan hopp, men till varje pris – kämpa).

För våra sinnen, och kroppar, må befinna sig under helvetiska förhållanden, men de befinner sig ändå på jorden, där saker och ting kan organiseras på ett annat sätt.

MAI GREITZ är advokat och arbetar vid Internation Refugee Assstance Project (Irap)

"Riposo in Maremma" av Giovanni Fattori (c. 1875).

I år är det 90 år sedan det spanska inbördeskriget. Hur ser dagens imperialism ut? Bild: "El Generalísimo" (1937) av Pedrero.

INTERVJU: DANIEL STRAND

”Politik måste vara mer än att fiska röster var fjärde år”

Hur bygger man ett parti som folk inte bara röstar på, utan även blir en del av? För det nya tillskottet på vänsterkanten i svensk partipolitik, Framtidens Vänster, är svaret en kombination av parlamentarism, aktivism och folkbildning. Clartés Daniel Strand har träffat partimedlemmen Lova Marcusdotter.

På vilket sätt tänker ni annorlunda om organisering än till exempel Vänsterpartiet?

– Det viktigaste är att vi vill organisera på ett helt annat sätt, och det ser man tydligt i vår plattform. Framtidens Vänster vilar på tre ben: det parlamentariska, aktivistiska och folkbildande. Till skillnad från Vänsterpartiet ser vi inte de parlamentariska rummen som vårt slutmål. Om vi kommer in någonstans kommer vi självklart vara med och påverka politiken, men däremellan måste det ske jättemycket.

Särskilt det aktivistiska är viktigt för oss. I somras började vi utveckla vårt projekt ”solidaritet i praktiken”. Det är lätt att som politiker lova folk att man ska sänka matpriserna eller motverka klimatförändringarna, men vi vill också göra saker som hjälper människor i deras vardag. I Stockholm har vi börjat arbeta med att starta matkooperativ som enligt

”Det kanske låter konstigt, men vi är faktiskt ganska nöjda med valet.”

planerna ska sälja basvaror till rimliga priser. Vi har också planerat frukost- och soppkök och gratisloppisar.

Många av medlemmarna i Framtidens Vänster har inte varit med i ett parti tidigare. Därför är det viktigt för oss att ha låga trösklar. Alla som delar vår ideologiska kärna men har känt att det inte finns någon plats för dem i politiken är välkomna hos oss. När jag själv var i Vänsterpartiet upplevde jag inte att det var så. Där var det mer toppstyrt: partimedlemmarna skulle utföra saker som ledningen hade bestämt, och målet var nästan alltid att det skulle gå bättre i det kommande valet. Vi är mycket mer fokuserade på gräsrötterna. Det är också viktigt att låta människor ta plats. De som har kunskap eller erfarenhet av pågående projekt ska få tillåtas leda arbetet.

Vilka grupper tycker du är viktigast att organisera just nu?

– Det är en svår fråga, för jag tycker att alla måste organiseras. Men det allra viktigaste är nog att aktivera dem som känner att politiken inte är till för dem eller att de inte blir sedda. Hur många ute i förorten har inte känt att partierna bara bryr sig om dem när det är val?

En annan viktig grupp är unga. På sociala medier pushas hela tiden nya ”mikrotrender”, som handlar om konsumtion och att skapa olika identiteter: tjejer ska bli ”trad wives” eller ”soft girls”. Varje vecka är det nåt nytt. För mig är det här nästan ett svar på ett samhälle som har gått sönder: unga människor flyr in i konsumtionen och företag utnyttjar deras hopplöshet. Samtidigt upplever många unga verkligen problemen i sina liv: de kan inte flytta hemifrån, basala nödvändigheter som mat och tandvård är för dyra. Här tror jag att det finns mycket att göra.

Ja, men vad? Den senaste stora vågen av vänsterorganisering i Sverige var för 25 år sedan. Många yngre saknar erfarenhet av att organisera sig. Hur kan Framtidens Vänster få med dem?

– Framför allt tror jag att man måste skapa förutsättningar för att unga ska våga vara med. Det är läskigt att engagera sig politiskt, särskilt om man inte kommer från en familj där politik har funnits på ett självklart sätt. Jag tror också att många unga tänker att politik bara handlar om människor ”där uppe” som står och kastar paj på varandra. De är trötta på att bli matade med frågor som partierna själva har bestämt att de ska driva.

Vi vill visa att politik kan vara någonting annat, att politik kan utgå från de problem som människor möter i sin vardag och att man kan organisera sig tillsammans kring dem. Det innebär att vi inte bara kan gå ut och säga att ”Framtidens Vänster driver frågorna A, B och C”, utan att vi måste fråga dem vi träffar hur deras vardag ser ut och vilka problem de har.

Sen måste man så klart finnas där unga människor är. Vi grundade Framtidens vänster-studenterna i våras och ställde därefter upp i kårvalet vid Stockholms universitet, där vi blev det näst största partiet. Där försöker vi arbeta efter våra tre ben. Vi samarbetar med andra rörelser på universitetet och deltar i aktioner, men arrangerar också studiecirklar och folkbildning.

Men igen: det är viktigt att ha låga trösklar. Palestinarörelsen på universitetet är ett bra exempel. Det var många av oss yngre som inte hade någon djupare koll på Palestina före 2023. Men när folkmordet började arrangerade mer erfarna aktivister ”teach-ins”, där de berättade om den historiska bakgrunden och hur man kan organisera sig. Det var väldigt effektivt. Folk som aldrig tidigare varit politiskt aktiva började komma på demonstrationer, och sedan började de arrangera saker själva.

Det låter hoppfullt, särskilt med tanke på hur det ser ut idag. För trots att 20 års högerpolitik borde ha skapat bra förutsättningar saknar den svenska vänstern både masspartier och stora folkrörelser. Vad har man gjort fel?

– Jag tror att mycket handlar om relationen mellan partierna och rörelserna. Det känns som att partierna använder rörelserna för att legitimera sin egen ställning och förbättra sina parlamentariska möjligheter. I stället för att jobba på gräsrotsnivå bygger man politiken uppifrån och ned. Man kan stötta Palestinarörelsen så länge den inte går för långt eller utmanar partiets maktposition eller regeringsduglighet. Då slängs rörelsen direkt under bussen. Samma sak med klimatrörelsen: om ett parti ansluter sig till en demonstration eller aktion får det inte bli för radikalt, för då vill inte partiet vara med längre. På så sätt känns det som att partierna inte samarbetar med gräsrotsrörelserna för att de faktiskt bryr sig, utan för att de vill använda dem för egen vinning.

Vi har fokuserat mycket på hur man skapar en balans mellan parti och rörelse. Framtidens Vänster finns inte för att skapa en ny rörelse eller utnyttja rörelser, utan för att vara ett rum där olika vänsterrörelser kan lyfta sina projekt och idéer. Ett exempel är på universitetet. Till kårvalet har FV-studenterna en blandad lista med folk från oss, Antiimperialistisk Aktion och Stockholm Academics for Palestine. Vi har alla olika erfarenheter och projekt, men alla har samma rätt att lägga fram sina politiska förslag. Och det tror jag är det enda sättet för ett parti att faktiskt förankra sig i rörelser.

Det är en sak att mobilisera människor inför ett val, en demonstration eller en enskild fråga, och en annan att bygga organisationer som består över tid. Vad krävs för att gå från tillfällig mobilisering till långsiktig organisering?

– Det krävs att man har ett politiskt projekt som grundar sig i verkliga saker och inte bara i en strävan efter att fiska röster var fjärde år. Det parlamentariska är bara en del av vår verksamhet – vi måste också hålla på med folkbildning och arrangera demonstrationer och manifestationer. Solidaritet i praktiken innebär att på en gräsrotsnivå erbjuda saker som faktiskt gynnar människor. Det tror jag är jätteviktigt, speciellt för vårt parti som håller på att byggas upp.

Det handlar också om att förstå vad man har för möjligheter. Jag upplever att till exempel Vänsterpartiet inte är så intresserat av att utveckla ett systemkritiskt narrativ som på lång sikt kan påverka hur människor tänker, utan är helt fast i att fundera över om det de säger kommer att funka i val. Jag tror folk är trötta på det. De vet att deras liv ser ut som det gör på grund av systemet. Inte minst i den antiimperialistiska rörelsen som finns på universiteten söker folk efter systemkritiska perspektiv. Och som det är nu erbjuder inte partierna det.

Avslutningsvis: Framtidens Vänster hade rätt blygsamma framgångar i valet. Hur resonerar ni på längre sikt?

– Det kanske låter konstigt, men vi är faktiskt ganska nöjda med valet. Vi visste att vi med största sannolikhet inte skulle komma in någonstans, men i de områden som vi har prioriterat har det gått bra. Vi har börjat synas och byggt upp samarbeten med andra organisationer. Under valrörelsen har det kommit fram massor med folk som sagt att de inte kommer att rösta på oss ännu, men att det är jätteviktigt att vi finns. Det här är bara starten. Och som sagt: för Framtidens Vänster är det parlamentariska rummet inte ett mål, utan ett medel.

LOVA MARCUSDOTTER är aktiv i Framtidens Vänster – studenterna.

Greta Thunberg lät sig aldrig ”kramas ihjäl”. Foto: Kushal Das, CC BY-SA 4.0

TEXT: TOIVO JOKKALA

De unga i klimatrörelsen vägrar vara maskotar

Makthavarna uppskattar radikala röster - så länge de kan hålla dem i ofarliga fållor. De försökte med Greta Thunberg och hennes kamrater. Det gick inte så bra.

DEN 23 AUGUSTI 2026 tågade 50 000 demonstranter från mer än 280 olika organisationer genom Stockholm med krav på att det globala klimathotet ska tas på allvar. Det var en av de största miljö- och klimatdemonstrationerna i Sveriges historia.

Klimatet och biologisk mångfald har i 2026 års svenska valrörelse annars varit mer frånvarande än på länge. Vi tycks närma oss punkten där de etablerade politikernas avsaknad av adekvata svar på hoten mot planeten frestar dem att försöka sopa frågan helt under mattan.

Svarslösheten förvånar inte. De allt allvarligare hoten mot klimatet och den biologiska mångfalden är nämligen i högsta grad en systemkris, direkt kopplad till vår ekonomiska världsordning. Det kapitalistiska systemet bygger på privat ägande av allt som behövs för att underhålla människolivet och samhället - jord, skog, fabriker och det mesta däremellan. Systemet är en ihållande jakt på ekonomisk vinst som återinvesteras i ny ekonomisk verksamhet och produktion. Kostnader pressas utan utrymme för djupare hänsynstaganden bortom börsvärden och bokslut.

De fossildrivna industri- och transportsektorerna och de ohållbara former för jord- och skogsbruk som vuxit fram under den kapitalistiska epoken har redan

gett oss civilisationshotande koldioxidnivåer i atmosfären. Till denna fara kommer naturförstörelsen och massutrotningen av arter – fortfarande mindre uppmärksammade än klimatkrisen, men potentiellt lika allvarliga.

Fortsätter det så här är vi alla – vissa i närtid, andra på lite längre sikt – riktigt illa ute. Därför hör kampen för miljön, naturen och klimatet på ett grundläggande sätt samman med kampen för en värld styrd utifrån socialistiska principer. Det förklarar Per-Anders Svärd och jag i vår bok *Rörelsesocialism – 27 teser om samhällsförändring underifrån* (Verbal, 2024).

FÖR ATT FÅ TILL en förändring krävs omfattande rörelser, såväl lokalt som globalt. Mobiliseringen måste ha både kortsiktiga och långsiktiga mål. Vi kan inte sätta vår tilltro till att tekniska framsteg ska upphäva klimat- och biodiversitetskriserna. För att på allvar möta hoten behövs en annan samhällsordning, men samtidigt måste vi även arbeta för kortsiktiga gröna omställningar. Utan tekniska och livsstilsmässiga omläggningar inom nuvarande ekonomiska system riskerar vi att finna oss bortom räddning den dag vårt ekonomiska system kan ersättas av ett annat. Även sådana framsteg måste vi kämpa oss till.

Under de senaste åren har vi glädjande nog sett en ny radikal klimat- och biodiversitetsrörelse växa fram, med nationsövergripande organisationer och nätverk som Extinction Rebellion, Fridays for Future och 350.org och ett otal lokala motsvarigheter. De har visat hur mycket rörelsedimensionen betyder för att få upp dessa existentiella frågor på samhällsagendan. Stora delar av den unga rörelsen har också tydligt uttryckt att nuvarande samhällsordning är oförenlig med en hållbar framtid.

Vad som framför allt har imponerat i deras agerande i offentligheten är oviljan att låta sig *indefinieras*. Indefiniering – ett av de begrepp som vi diskuterar i boken *Rörelsesocialism* – är den norske rättssociologen Thomas Mathiesens beteckning för hur en rörelse som utmanar den rådande ordningen tilldelas en ofarlig plats i ett hörn av den etablerade offentligheten. (Andra har använt begreppet *kooptering* för ungefär samma fenomen.) Rörelsen ”släpps in” – förutsatt att den visar sig beredd att, ur etablissemangets synvinkel, agera *ansvarsfullt*, handla *förnuftigt* i stället för uppviglande och fokusera på *jordnära, praktiska frågor* och *kortsiktiga förbättringar* i stället för systemkritik.

När en rörelse indefinieras tenderar samhällskonflikten som rörelsen ursprungligen samlades kring att hamna i skymundan. I stället uppmuntras rörelsen att verka i samförstånd med den etablerade ordningen för det allmänna bästa. Det kollektiva handlande som rörelsen en gång byggdes kring blir därmed meningslös. Rörelsen blir oskadliggjord, neutraliserad.

Det har verkligen inte saknats ansatser att få den nya klimatrörelsen indefinierad. När aktivisten Greta Thunberg 2018, vid femton års ålder, fick omvärldens blickar på sig till följd av sina skolstrejker utanför Sveriges riksdag, och när den globala Fridays for Future-rörelsen växte fram i efterspelet, var en av reaktionerna från den etablerade politikens håll att försöka omfamna Thunberg som rörelsens maskot.

Respekten och fascinationen var säkert ofta genuin: här hade vi en ung, påläst tjej som satte ord på sin generations fruktan för vart världen var på väg, en fruktan som av allt att döma dessutom var välgrundad. Likväl påminde bemötandet starkt om ett avväpningsförsök. Greta Thunberg bjöds in att tala vid FN:s

”Greta Thunberg lät sig inte kramas ihjäl. Hennes tal till världsledarna i New York 2019 är legendariskt: ’Ni har stulit mina drömmar och min barndom med era tomma ord … Hur vågar ni?’ ”

klimatkonferenser i Katowice 2018 och Madrid 2019, vid FN:s klimattoppmöte i New York 2019 och i Europaparlamentet i Strasbourg 2019 och Bryssel 2020 – varefter deltagarna fattade samma otillräckliga eller direkt destruktiva politiska beslut som de planerat.

Men Greta Thunberg lät sig inte kramas ihjäl. Hennes tal till världsledarna vid klimattoppmötet i New York 2019 är legendariskt: ”Ni har stulit mina drömmar och min barndom med era tomma ord … Hur *vågar* ni?” Hon har fortsatt på den inslagna vägen, engagerat sig mot förstörelsen av klimatet och den biologiska mångfalden och mot Israels folkmord i Gaza, långt bortom vad som varit politiskt opportunt.

Den nya klimatrörelsens vägran att fastna i en harmlös maskottillvaro är förstås en kollektiv bedrift – även om den underlättats av att Greta Thunberg, den tilltänkta huvudmaskoten, har en sällsynt integritet. Rörelsen har stått emot trycket att indefinieras och oskadliggöras. Den har tappat momentum i takt med att samhällsvindarna blåst i högerradikal och nykonservativ riktning, men den har inte kramats till döds.

FÖR STORA DELAR av arbetarrörelsen och vänstern återstår fortfarande att ta till sig miljö- och klimatrörelsernas insikter och införliva dem i sitt arbete. Alltför ofta tassar traditionella arbetarrörelse- och vänsterorganisationer på tå i de här frågorna, eller nöjer sig med att plädera för otillräckliga småjusteringar. De drar sig för att tala klarspråk om de kollektiva livsstilsomställningar vi står inför om vi ska rädda planeten. Trots att dessa budskap, om man höjer blicken lite, inte på något sätt underminerar vänsterns kamp, utan bara gör den ännu mer trängande.

Det finns många broar att bygga från miljö- och klimatrörelserna till de organisationer och grupper som kämpar för social rättvisa. Miljö- och klimatrörelserna måste våga diskutera vad en radikal systemomläggning innebär. De ska inte rädas att tala klarspråk om att den kapitalistiska ordningen måste överskridas.

Vi kan inte undgå den oändliga tillväxtens principer utan att ruska om kapitalismen i dess grundvalar. En tillväxtfri, icke-expanderande kapitalism är lika meningsfull som en projektil utan rörelse. Alla som efterlyser ”nolltillväxt” måste inse att de redan börjat tala om något bortom kapitalismen.

I vår bok pläderar vi för en starkare allians mellan miljö- och klimatkampen och den socialistiska rörelsen. Inte främst en taktisk allians - under åren som kommer lär det bara bli tydligare att symbiosen måste vara reell:

Ingen grön framtid utan kamp för socialism.
Ingen socialism om vi inte räddar jorden.
Kraften att förändra finns hos de orädda rörelserna.

TOIVO JOKKALA är tillsammans med Per-Anders Svärd författare till boken *Rörelsesocialism – 27 teser om samhällsförändring underifrån* (Verbal, 2024).

TEXT: MATHIAS WÅG

Extrem kannibalism

Samtidigt som Sverigedemokraternas framgångar har marginaliserat den gamla extremhögerns organisationer, har en yngre generation aktivister mobiliserats i rörelser som sprider filmer av sina politiska våldsdåd. Som en följd av Sverigedemokraterna som ledande oppositionsparti och en växande flora av högermedier på nätet kan de kommande fyra åren bli våldsamma. Det menar journalisten Mathias Wåg.

DET ÄR REGNIGT på Kungsportsplatsen i Göteborg. Ändå flockas de unga männen kring mannen vid mikrofonen. De vill alla ta selfies med honom. Under valrörelsen 2026 har Gustav Kasselstrand, partiledare för Alternativ för Sverige, blivit ett internetfenomen. Han är den enda politiker på högerkanten som aktivt kritiserat Israels folkmord i Gaza. Den positionen har gett Kasselstrand tid i en rad debattsoffor. Inte på TV, men däremot kanaler som Youtube. I programmet Studio 3, som använder ett importerat amerikanskt debattformat, har han fått debattera ensam mot tjugo vänsterungdomar i en ring runt honom. I den populära debattpodden Dialogiskt tog han diskussionen med Aron Flam om Israels krig. Sådana inslag på Youtube har fått Kasselstrand att sticka ut i bruset. Han stannar länge kvar i regnet för att ungdomarna i små grupper kan komma fram och ta bilder med honom.

”De senaste dagarna har varit helt galna”, skriver Kasselstrand på X efter torgmötet. ”Vi bygger en folkrörelse. Tusentals människor har slutit upp bakom Alternativ för Sverige och kommit till våra

”De åsikter som ledde till uteslutning för tio år sen fram-förs nu av partiledningen.”

torgmöten. Och jag stannar på varje ställe tills alla fått träffa mig, ta en selfie, ställa frågor. Så mycket kärlek och energi överallt.”

Alternativ för Sverige har nu funnits i tio år. Mellan valen har partiet fört en sömnig tillvaro på sparlåga. Kasselstrand har själv fått dryga ut brödfödan med att extraknäcka under pseudonym som skribent för alternativtidningen Nya Tider. Men till varje val har han blåst liv i sin kampanjorganisation och åkt på Sverigeturnéer. Genombrottet ser inte ut att ske i år heller. Men 1 procent är en lockande siffra att nå upp till, då kan partiet få valsedlar distribuerade till alla vallokaler i nästa val. Kommande val kanske de kan utmana Sverigedemokraterna från höger? Det är alltid följande val som hoppet står till. Dagen då Jimmie Åkesson kliver åt sidan, Sverigedemokraterna vacklar och fältet öppnar sig för något nytt.

Tidigare var Gustav Kasselstrand ordförande i Sverigedemokraternas ungdomsförbund, precis som Åkesson många år innan honom. Och som den unge Åkesson utmanade han partiledaren, hade planer på att ta över partiet. 2015 uteslöts Kasselstrand och de ledande i förbundet ur partiet. Deras radikaliserade etnonationalism gick inte hem i ett parti som påbörjat sin andra mandatperiod i riksdagen och försökte skölja bort sin bruna historia. En storstädning hade påbörjats och tvättmaskinen gick på högvarv. En centrifugal rörelse som kastade ut de mest extrema ur partiet och bildade en partilös diaspora utanför.

Nu pågår en motsatt rörelse, en virvel som suger in de extrema i Sverigedemokraterna. Som Tidöregeringens stödparti har Sverigedemokraterna under Jimmie Åkesson kunnat driva regeringspolitiken allt längre högerut och sätta agendan. När hela högern förflyttat sig har Sverigedemokraterna kunnat återradikaliseras och närma sig sina rötter igen. De åsikter som ledde till uteslutning för tio år sen fram-förs nu av partiledningen.

ALTERNATIV FÖR SVERIGE var inte den enda organisationen som växte fram ur den sverigedemokratiska storstädningen för tio år sen. Strömningar inspirerade av den amerikanska alternativhögern, alt-right (se Clarté 2/2017), och den franska så kallat ”identitära” nya högern bildade Nordisk alternativhöger med uteslutna sverigedemokrater. Det av svenskar grundade europeiska förlaget Arktos blev den viktigaste spridaren av fransk och italiensk nyfascistisk teori till Donald Trumps USA. De identitärt och alt-right-inspirerade svenska grupperna prioriterade att föra en kulturkamp, det de kallade metapolitik, framför en politisk kamp. Politiken uppfattades finnas nedströms kulturen, och den som vann slaget om tankarna hade därigenom makten över realpolitiken.

Extremhögern till höger om Sverigedemokraterna hade under det tidiga 00-talet dominerats av två organisationer, Svenska motståndsrörelsen (sedermera Nordiska motståndsrörelsen) och Nationalsocialistisk front (ombildat till Svenskarnas parti). De försökte på olika sätt fånga upp utrymmet som uppstod när Sverigedemokraterna förflyttade sig.

Nordiska motståndsrörelsen (NMR) valde att fortsätta vara en gatuorganisation – med återkommande demonstrationer och angrepp på vänsterstrukturer – i samma anda som den så kallade nynazistiska vitmaktmiljön på 90- och 00-talet som de hade växt fram ur. Det centrala för organisationen var att bygga upp ett våldskapital och låta militanta aktioner fungera som propaganda. Detta kastade in NMR i en våldsspiral, vilket fick USA att terrorstämpla organisationen. Under pandemiåren splittrades man. Veteranerna bröt sig ur och bildade den bortdomnande gruppen Nordisk styrka, medan ungdomarna lade grunden till det som kom att bli Aktivklubb.

Svenskarnas parti valde en annan strategi. 2015 upplöste de sig själva som parlamentariskt parti och följde i stället den identitära rörelsen in i kulturkrigandet. Partiets propagandagren ombildades till ett mediehus, *Motgift*, som senare blev kulturföreningen Det fria Sverige. Målet var att öppna egna etnonationalistiska Folkets hus, ”Svenskarnas hus”, i olika delar av Sverige, med poddstudios, mötesrum och konferenslokaler. De lyckades öppna två.

Den största och mest framgångsrika metapolitiska miljön var i stället floran av alternativa medier som växte fram i Sverigedemokraternas ytterkant och efter 2015 började föra en allt mer självständig linje från partiet. Kent Ekeroth

Gustav Kasselstrand (AfS) på Kungsportsplatsen.
Foto: Axadem

drev sajten Avpixlat/Samnytt från sin riksdagsplats. Den uteslutna sverigedemokraten Erik Almqvist slog sig samman med Nya Tider och grundade videosatsningen Exakt24. Egna teve- och poddstudios byggdes upp. Denna alternativa mediemiljö gjorde Alternativ för Sverige till det största partiet på sociala medier inför valet 2018. Men näthypen gick inte att växla in till röster och partiet rörde sig på promillenivåer i de kommande valen.

I valkampanjen 2018 hade Alternativ för Sverige en enda fråga: återvandring. Det var den som särskilde dem från alla andra partier. När Sverigedemokraterna i valet 2022 blev vågmästare och genom sitt stöd möjliggjorde en borgerlig regering förändrades hela det politiska landskapet även för ytterhögern utanför partiet. I stället för att anpassa sig efter de borgerliga partierna, som Sverigedemokraterna fick göra för tio år sen, är det nu de borgerliga som anpassar sig efter dem. Det har gjort att Sverigedemokraterna har kunnat flytta sina målposter och höja tonläget. I valrörelsen 2022 gjorde de återvandringsfrågan till sin. De täckte hela tunnelbanetåg i Stockholms kollektivtrafik med sin reklam och fyllde sociala medier med utrop om att återvandringståget nu anlänt till Sverige.

I takt med att utrymmet till höger om Sverigedemokraterna har krympt har den äldre extremhögermiljön fallit samman. Även om Gustav Kasselstrand harvar på med sina torgturnéer för Alternativ för Sverige och lockar gymnasiekillar till mötena gör han det utan stöd från någon alternativ kulturkrigarhöger. Den teoretiska identitära högern med sina metapolitiska seminarier och forum har konkurrerats ut av Sverigedemokraternas tankesmedja Oikos och sidoorganisationerna Konservativa förbundet och Konservativa sällskapet, som åtnjuter allt det ekonomiska stöd och kontakter som tankesmedjor knutna till partier i Europaparlamentet får. Föreningen Det fria Sverige har efter åratal av tomgång ombildats till kulturprojektet Vårdkasen, i ett försök att närma sig sverigedemokratiska sympatisörer. Svenskarnas hus har ombildats till ett privat aktiebolag, ägt av rörelsens frontfigurer i stället för av medlemmarna.

Alternativmedierna fick ett tillfälligt uppsving under pandemin, med de omställningsbidrag som betalades ut till svenska medier. Men nu har de själva drabbats av Tidös kraftigt nedskurna mediestöd och kämpar för sin överlevnad. Sajterna *Samnytt*, Exakt24 och Nya Tider står nu utan stöd och har fått sparka stora delar av sin personal. Även här äter Sverigedemokraterna upp rörelserna utanför partiet. När partiets mediehus Riks formellt frikopplades från partiet sög det snabbt upp den nya generationen konfrontativa videoaktivister som blivit hemlösa när alternativmedierna fallit samman. *Riks* har gett aktivister som Christian Peterson och Nick Alinia en plattform med större spridning och bättre betalning, en medial stormavdelning i linje med Sverigedemokraternas politiska kampanjer.

Den åldrande extremhögerns sammanbrott under Tidöåren har dock följts av ett generationsskifte, där en ny våldsam miljö vuxit fram. Det är de som flockas nu kring Kasselstrands torgmöten. Trötta på Nordiska motståndsrörelsens sekterism har de bildat egna fightclubs och ett internationellt nätverk av Aktivklubbar.

Om Aktivklubbarna försöker skapa en gemenskap mellan unga killar, med gymträningar, resor och slagsmål, så pågår parallellt en utveckling kring radikaliserade obskyra nätforum där gemenskapen sker online. Det gemensamma för båda dessa miljöer är att våld och terror noggrant dokumenteras. Våldsaktionerna är ett skapande av ”content”, innehåll som ska spridas i form av hårt redigerade videofilmer, så kallade edits. De aktioner som inte kan visas upp räknas inte.

Våldet har på så sätt spelifierats, och gjorts till en form av spel där varje dokumenterat attentat ger poäng och status. Nationalsocialism, kvinnohat, homofobi, satanism och misantropi flyter samman som chockverkande motiv för attentaten, gjorda för att skapa maximal uppmärksamhet och förfäran i samhället. De båda miljöerna överlappar varandra. Grupper av unga fotbollshuliganer som är ”pedofiljägare” är också medlemmar i Aktivklubbarna, som i sin tur hjälper videoaktivister att hänga ut unga vänsteraktivister och utföra aktioner mot deras hem.

På sociala medieplattformar som Tiktok, Snapchat, Discord och Telegram sprids våldsamma edits från misshandlingar, sammanställda på ljusskygga forum som COM och True Crime Community. Polisen har fullt sjå med att utreda de tillfälliga namnen som attentaten genomförs under, där våldskulterna avlöser varandra: The Green Brigade, 764, No Lives Matter och Maniac Murder Cult. De olika attentaten kommunicerar med varandra. Masskjutningen i Örebro, skoldåd i Trollhättan, Malmö och Fagersta, bombdåd i Rättvik, sexuella förnedringsutpressningar i Umeå, bilbränder i Ängelholm och knivhuggningar i Hässelby och Borås visar på en underjordisk scen där varje handling ger inspiration till nya dåd och bakas in i edits, som sprids viralt i de sociala mediernas flöden och reels.

FRAMVÄXTEN AV en pojkrumsterroristisk underjord under Tidöåren är oroväckande. Nu väntas fyra år med Sverigedemokraterna som ledande oppositionsparti, där de övriga borgerliga partierna redan har anpassat sig efter deras agenda. Med de nya mediesatsningarna som Henrik Jönssons 100%, Kvartal och Riks har den konservativa högern byggt upp en egen offentlighet som finansieras av mecenater från näringslivet och är oberoende av statligt mediestöd. Högerprotesterna och pogromerna i Storbritannien under Keirs Starmers impopulära Labourregering får fungera som ett varnande exempel. Det är i opposition, när den förlorat makten, som den nationalistiska högern blir våldsam. I ett hetsigt oppositionsklimat finns faran att den stimuleras till allt fler attacker och försöka att gå ut på gatorna igen, påhejade av de stora medieplattformarna, med de brittiska rasuppploppen som förlaga.

MATHIAS WÅG är frilansskribent och grävande journalist med fokus på extremhögern. Han är ansvarig utgivare för tidningen Brand och har podcasten Apans anatomi.

”Nationalsocialism, kvinnohat, homofobi, satanism och misantropi flyter samman som chockverkande motiv för attentaten, gjorda för att skapa maximal uppmärksamhet och förfäran i samhället.”

TEXT: KRISTIN LINDEROTH

Teslakonflikten sticker ut, men lärdomarna är allmängiltiga

Ett fackförbund är ingenting utan medlemmar som är redo att ta strid på sina arbetsplatser.

Fackligt

I MITTEN AV AUGUSTI meddelade IF Metall att man beslutat att avbryta konfliktåtgärderna mot Tesla. Beskedet kom efter att Tesla köpt ut samtliga strejkande medlemmar på företaget. Inte nog med att det inte blev något kollektivavtal – utköp av fackligt anslutna finns nu på arbetsköparsidans konfliktrepertoar och visade sig vara ett effektivt sätt att slutgiltigt punktera strejken. Bland de strejkande mekaniker som hållit ut i tre långa år verkar det råda missnöje med det egna fackförbundets sätt att hantera konflikten. Och de medlemmar, ombudsmän, förtroendevalda och sympatisörer från andra förbund som slitit med strejken i ur och skur fick inte den seger de kämpat för. Det är inte muntert.

Såhär i efterdyningarna av Teslastrejken är det svårt att inte göra jämförelser med våren 2003, när Kommunal efter fem veckor blåste av sin omfattande lönestrejk. Många medlemmar var besvikna över utfallet; att avtalet inte gav det de hoppats på. Det fanns även en utbredd kritik mot strategin att flytta strejken mellan orter och yrkesgrupper. Det upplevdes konstigt att behöva återgå till arbetet innan kraven var uppnådda och ett nytt avtal påskrivet. Att strejken blåstes av innan sympatiåtgärderna hunnit träda i kraft, och att en del strejkande dessutom fick beskedet via media och inte av den egna organisationen, förstärkte känslan av att kampen inte fick ett värdigt slut.

Nästan ett decennium senare, när jag som doktorand började intervjua kommunalare om deras upplevelser, var det tydligt att en del på ledande positioner i förbundet såg strejken som ett smärtsamt minne som helst skulle förbli inlåst i sin låda. Svekdebatten hade gett upphov till ett svårläkt sår. ”Det är lätt att starta en strejk men svårt att avsluta den”, fick jag höra mer än en gång. Kommunalare på sektionsnivå, även de som varit missnöjda över utfallet, beskrev däremot strejken som en stärkande, omvälvande och medvetandehöjande upplevelse (”man hamnade i en annan värld”), och uttryckte en sorg över att strejkaktivismens glöd och kreativitet inte gick att uppbåda i den fackliga vardagen. Men trots detta, och trots att det knappast har saknats anledningar att ta strid på nytt, har Kommunal inte gått ut i någon större konflikt igen efter 2003.

I fackföreningsrörelsen – både i IF Metall och i andra förbund – finns nu garanterat de som på motsvarande sätt helst vill lämna Teslastrejken bakom sig. En del för att de tycker att strejker är ett elände i allmänhet, andra för att de hoppades, kämpade och blev besvikna. Men snarare än att stänga locket och skjuta lådan långt in under sängen borde det här bli startskottet för en öppen och seriös diskussion i hela fackföreningsrörelsen om vad som går att lära av kampen för kollektivavtal på Tesla.

För att det ska bli möjligt behöver vi först och främst se förbi konfliktens exceptionalitet. Både medan strejken pågick och efter att den tog slut har debatten kretsat mycket kring det ovanliga, ja till och med det ”osvenska”, i det som utspelat sig. Elon Musks ogenerade fackförenings-

Elon Musk betraktar den kraschade F93, 2014. Foto: Steve Jurvetson.

fientlighet, att Tesla drevs av viljan att underminera kollektivavtalskrav i andra länder, företagets astronomiska ekonomiska resurser, strejkens längd, och så vidare. Men fixeringen vid det uppseendeväckande och avvikande riskerar att stå i vägen för de lärdomar och insikter som har relevans bortom den specifika konflikten, och som på grund av sin allmängiltighet är de mest angelägna. En liknande risk föreligger om man låter analysen stanna vid att IF Metall bara borde ha gjort si eller så med det ena eller det andra. Då missar man att några av de förutsättningar och utmaningar som karaktäriserat strejken faktiskt är gemensamma för många fackförbund.

Istället borde utgångspunkten vara vilka lärdomar fackföreningsrörelsen som helhet kan dra av Teslakonflikten om man vill skapa de bästa möjliga förutsättningarna för att vinna kommande strider, och försvara kollektivavtalsmodellen på sikt. Tre saker framstår då som mer grundläggande än andra:

1. UTAN STREJKANDE FINNS DET INGEN STREJK

När Metall meddelade att konfliktåtgärderna skulle avbrytas förklarade de sitt beslut med att ”utan strejkande finns det ingen strejk”. Det kan låta som ett rent matematiskt konstaterande; som att det handlar om en teknikalitet, om än en viktig sådan. Men det rymmer i själva verket konfliktens viktigaste lärdom: Ett fackförbund är ingenting utan bildade medlemmar som är redo att ta strid på sina arbetsplatser. Att endast omkring 60 procent av alla mekaniker på Tesla var fackligt anslutna när strejken utlystes var en svaghet, men att bara 60 procent av dessa medlemmar i sin tur valde att hörsamma strejkvarslet (Bender 2025) visar att det heller inte räcker med hög anslutningsgrad. Många medlemmar är inte nödvändigtvis samma sak som konfliktstyrka; för att en maktresurs ska kunna förändra maktbalansen måste den kunna mobiliseras.

Att så få i praktiken var redo att strejka har ingen betydelse på pappret; stridsåtgärder är lagliga oavsett hur få som deltar. Men en strejk utgörs i grunden inte av regelverk, utan av människor och den kollektiva styrka de bygger tillsammans. Den dynamiken påverkades av att så få deltog. Facket fick ägna mycket tid åt att försöka få resterande medlemmar att lägga ner arbetet, man behövde hantera att många av dem aldrig gjorde det och rädslan för att ytterligare stöta bort de mekaniker som fortsatte jobba reglerade hur offensiva man vågade vara i strejkvaktandet. Detta framgår av German Benders bok *Frontalkrock* (2025).

Sviktande konfliktberedskap finns givetvis inte bara bland metallare. Som jag och Magnus Granberg tidigare skrivit i Clarté har arbetarkampen och fackföreningsrörelsen fått en minskad närvaro i människors vardag genom att det arbetsplatsfack som står i daglig kontakt med medlemmarna har försvagats.

Utan små och stora strider som visar värdet av ett fackligt medlemskap fortsätter fackföreningsrörelsens styrka att urholkas. Foto: Ralf Roletschek.

Clarté #3 2026 39

”Konflikten har sannolikt förbättrat kunskaperna om kollektivavtal och den svenska modellen. Det är bra, men den kunskap som krävs för att faktiskt organisera en strejk är av en annan karaktär och måste byggas inom fackförbunden, på alla nivåer.”

När jag träffar fackliga ombudsmän i LO:s och förbundens studieverksamhet reflekterar de ibland över det problematiska i att deras roll alltmer har blivit att lösa saker åt medlemmarna. Man känner sig duktig när man lyckas, men samtidigt får medlemmarna bekräftat att de inte själva kan ta strid.

Att bygga en organisation som i praktiken begränsar medlemmars möjlighet att agera på sina egna arbetsplatser kanske en gång framstod som ett sätt att värna arbetsfred och därmed den svenska modellen. Men det har lett till att medlemmarna förvandlats till konsumenter istället för ett kollektivt subjekt, och det innebär att modellens fundament – den fackliga makten – har underminerats. Varken engagerade ombudsmän eller en smart kommunikationsstrategi kan ersätta aktiva medlemmar på arbetsplatserna. Saknas de grundläggande byggstenarna så faller huset förr eller senare ihop.

2. ETT VAPEN SOM INTE ANVÄNDS ROSTAR

Teslastrejken har blottat både de kunskapsbrister som finns i facket när det gäller konfliktvapnet och de konsekvenser dessa kunskapsbrister får. Bland de medlemmar som förväntades gå ut i strejk var det långt ifrån alla som förstod vad en strejk faktiskt är. Det är i sig inte så konstigt. Sedan 1990 har det genomförts väldigt få strejker i Sverige. Det innebär att de allra flesta som idag skulle tas ut i strejk skulle vara med om det för första gången, och förmodligen heller inte känna någon som strejkat tidigare. Mer anmärkningsvärt är det faktiskt att ombudsmän och förtroendevalda inte verkar ha insett hur låg kunskapsnivån var bland medlemmarna. Man tycks ha utgått från att medlemmarna var stridsredo trots att konflikträtten nästan aldrig används, och ett sådant felaktigt antagande försvagar givetvis en strejk.

Intervjuer med Metalls ledning och ombudsmän (se t.ex. Bender 2025) visar att det under strejkens gång har växt fram en ökad insikt om hur viktigt det är med lokal organisering och aktiva medlemmar om man ska vara redo att använda konfliktvapnet vid behov. Många på gräsrotsnivå har argumenterat för detta i åratal, och att de som organiserat och varit med och beslutat över Teslastrejken nu uttrycker samma sak bekräftar det som också visats i strejkforskning: att insikter och lärdomar uppstår i kollektiv mobilisering. Strejker, blockader eller andra stridsåtgärder är en grogrund för ökad sammanhållning, men också för nya strategiska kunskaper. Om konflikträtten inte används riskerar sådana erfarenheter att aldrig göras, och konfliktberedskapen att förtvina.

Genom sin synlighet i media har Teslakonflikten sannolikt bidragit till en allmän kunskapshöjning om kollektivavtal och den svenska modellen. Det är bra, men den kunskap som krävs för att faktiskt organisera en strejk är av en annan karaktär och den måste byggas inom fackförbunden, på alla nivåer. Det kräver en mer ambitiös bildningsverksamhet och mer aktivitet på arbetsplatserna. Att själv erfara den fackliga kampens betydelse är garanterat mer övertygande än att höra en äldre arbetskamrat berätta om att facket en gång i tiden kämpade sig till de rättigheter vi har idag. Utan små och stora strider som visar värdet av ett fackligt medlemskap kommer fackföreningsrörelsens styrka att fortsätta urholkas.

3. SKÄRPTA REGELVERK RÄCKER INTE

Teslastrejken var en kamp mot ett enskilt kapital, i hög grad mot en enskild kapitalist. Det visade sig vara en utmaning av kolossala mått. Men hur mäktig en enskild kapitalist än må vara är en sådan strid ändå ingenting jämfört med hur det blir om facket måste slåss på en arena där kollektivavtalsmodellen luckrats upp och konkurrensen mellan de enskilda kapitalen släppts lös. Detta är vad som kommer att hända på sikt om värdet som kollektivavtalet har för arbetsköparna i en viss bransch minskar, och det gör det med varje företag som inte skriver på.

För att stoppa en sådan utveckling räcker det inte att justera lagar eller täppa till kryphål i regelverk. Alla politiska och juridiska värn för kollektivavtalsmodellen bygger i grunden på att det finns en organiserad arbetarklass som stampar ljudligt utanför de parlamentariska rummen. Därför måste diskussionen börja med frågan om hur man bygger facklig makt på arbetsplatserna.

KRISTIN LINDEROTH är arbetslivsforskare vid Historiska institutionen, Lunds universitet, med inriktning mot arbetskonflikter från 1980-talet och framåt.

När kubaner besöker lantbruksmarknader har de för vana att ta med sig mer pengar än det är tänkt att de behöver, då priserna stiger konstant och ofta är oförutsägbara. Avskaffandet av försörjningskortet har spätt på detta beteende.

TEXT: AMAURY VALDIVIA

Nittiotalet känns långt borta – Kuba och avskaffandet av försörjningskortet

21 juni i år genomförde den kubanska regeringen en rad reformer för att underlätta en mer marknadsorienterad ekonomi.

FRAM TILL DEN 21 JUNI verkade det som att reformen[1] från 2021 kallad ”Uppgiften att skapa ordning” skulle få behålla den tvivelaktiga utmärkelsen som det värsta beslut den kubanska regeringen tagit på ett sekel.

Det var ingen enkel uppgift att överträffa förödelsen som denna ekonomiska reform hade orsakat. ”(O)ordningen” – som reformen ironiskt fortfarande kallas i folkmun – marknadsfördes vid sitt införande som det åtgärdspaket som skulle lyfta Kuba ur den kris som landet försatts i på grund av pandemin, sanktionerna som Trumps första regering införde samt bristerna i det egna politiska systemet. För att lyckas skulle man tvingas devalvera peson och ”dollarisera” en betydande andel av detaljhandeln, argumenterade dess initiativtagare. De viftade bort farhågorna som väcktes hos många av en så radikal reform, i ett så komplext läge.

Det visade sig dock att även de mest pessimistiska prognoserna underskatta-

de den katastrof som skulle inträffa. På enbart några veckor såg miljoner kubaner sina besparingar, löner och pensioner förlora i värde. Samtidigt steg inflationen exponentiellt och den produktiva delen av ekonomin blev paralyserad, på grund av brist på utländsk valuta. Sex månader efter reformens implementering bröt de största folkliga protesterna sedan 1959 ut på Kuba.

Men den 21 juni i år, när presidenten Miguel Díaz-Canel i ett tal presenterade ett nytt ekonomiskt reformpaket[2], passade han samtidigt på att avisera att hans regering tänkte avskaffa det mycket populära ”försörjningskortet”.

”Vi kommer att ersätta det med ett system som subventionerar personer, inte produkter”, utlovade presidenten, utan att förklara exakt vad han syftade på. Det har han fortfarande inte gjort, trots att det har hunnit gå två månader och beslutet alltmer framstår som ett misstag med oräkneliga konsekvenser.

Medan varken statsöverhuvudet eller hans ministrar har förklarat hur man har tänkt skydda landets ”sårbara” familjer – i den officiella kubanska terminologin existerar inte ”fattig” som koncept – har de privata företagarna i landet under de senaste veckorna passat på att utlösa en vanvettig inflationskapplöpning. Särskilt märkbara är prisökningarna på basvaror och andra förnödenheter. Priset på matolja har tredubblats i detaljhandeln, medan priset på kyckling och ägg har fördubblats. Priserna på tvål och andra toalettartiklar har ökat med mer än 50 procent sedan början av juni. Det värsta är att inget pekar på att denna tendens kommer att vända, eller åtminstone att bromsas upp och regeringen verkar inte ha resurser att erbjuda sin befolkning något alternativ. Den höjning av lönerna och pensionerna som också genomfördes för två månader sedan urvattnades innan den hann nå mottagarnas fickor.

INGEN LÄMNADES I STICKET

Kuba införde försörjningskortet i mars 1962, med avsikten att varje medborgare skulle få tillgång till de livsmedel som behövdes till subventionerade priser och för att undvika hamstring och spekulation.

Det kom som ett svar på bristsituationer som hade börjat uppstå i landet på grund av den amerikanska blockaden och regeringens egna ekonomiska felsteg. Men det som hade börjat som en tillfällig nödlösning visade sig så småningom vara det effektivaste sättet att garantera att ingen lämnades skyddslös. Försörjningskortet levde inte bara vidare under 1970- och 1980-talet, utan allt fler varor lades till på dess lista: kläder och skor. Det fanns till och med kuponger för leksaker och festartiklar. Det var också genom försörjningskortet som livsmedel avsedda för kosthållning för barn, gravida och patienter med kroniska sjukdomar delades ut.

”Fria” köp utanför försörjningskortet var inte förbjudna. Den som ville kunde handla i ”vänskapsbutikerna”, på de så kallade ”parallella lantbruksmarknaderna” och i andra inrättningar som saluför varor och tjänster till högre priser, som många gånger styrs av utbud och efterfrågan.

Försörjningskortet överlevde även den *Speciella perioden*, alltså den ekonomiska kris som orsakades av upplösningen av Sovjetunionen och de europeiska ststaterna i början av 1990-talet. Under denna period förlorade kortet dock en väsentlig andel av sina varor, som delades ut varje månad och fick smeknamnet ”mandados” (ungefär ”matinköpen”).

”Trots att det var längesedan man kunde leva enbart på det som delades ut genom försörjningskortet, var det fortfarande väldigt svårt att få en hushållsbudget att gå ihop utan det. Ta riset till exempel. Kortet garanterade sju av de tio pund (ca ett halvt kilo) ris som varje kuban, statistiskt sett, konsumerar varje månad. Hur man än ser på det så var det till hjälp. Så mycket att jag under alla de år jag arbetat inte kan minnas att någon har sagt ’behåll mina *mandados* du, för jag vill inte ha dem’”, säger Juan Carlos, som jobbar på en *bodega* i staden Camagüey, 550 kilometer från Havanna.

Några ”bodegor” har börjat fungera som småbutiker med mycket högre priser än de tidigare subventionerade varukorgarna. Det står inte klart vem som äger dessa nya butiker.

Under årtionden var det dessa statliga livsmedelsaffärer som hade till uppgift att saluföra de subventionerade hushållsvarorna till medborgarna. Systemet byggde på ett utbrett nätverk av lagercentraler och transportknutpunkter, vars uppgift var att garantera att samtliga varor som ingick i försörjningskortet skulle finnas tillgängliga för konsumenterna den första varje månad. Systemet styrdes av Kontoret för kontroll och distribution av livsmedel, i vars register varje kuban skrivs in vid födseln, ett register som även inkluderar utlänningar som är bosatta i landet.

Att livsmedlen som försörjningskortet stod för var kraftigt subventionerade, var något som inte ens den omdiskuterade reformen från 2021 hade lyckats ändra på. Ett pund ris såldes för 200 pesos i de affärer där utbud och efterfrågan reglerade priset, medan *bodegorna* sålde samma mängd för högst åtta pesos. Socker, som i privata livsmedelsbutiker kostar över 400 pesos, kostade sex pesos och ägg, som de senaste veckorna nått ett pris på 150 pesos, kunde genom försörjningskortet köpas till ett styckepris på 1,1 pesos.

TACK VARE GUD ELLER FIDEL

Att avskaffa försörjningskortet har sedan åtminstone 2010 varit ett av Raul Castros uttalade mål. Det året hade kommunistpartiet kallat till en omfattande folklig diskussion angående förslaget till ”Riktlinjer”, det politiska program som skulle definiera regeringens politik fram till 2030. Förslaget debatterades i grannförsamlingar och arbetarråd, när det gick ut

Clarté #3 2026 45

”Jo, men det finns många som säger ‘tack vare gud eller Fidel ‘kan jag leva med försörjningskortet, för utan det skulle jag inte kunna leva.”

på ”remiss” till befolkningen. De som kallade till debatten hade utgått från att den skulle vara en ren formalitet, vartefter kommunistpartiets sjätte kongress skulle kunna anta så pass radikala förändringar som avskaffandet av försörjningskortet och andra subventioner som benämndes som ”opåkallade kostnadsfriheter”.

Men tvärt emot vad den dåvarande president-generalen Raul Castro (som i dag åtnjuter titeln ”ledaren i spetsen för Revolutionen”) väntade sig, ställde befolkningen sig inte bakom förslaget att skrota försörjningskortet. Mer än hälften av inläggen i de organiserade folkliga debatterna gällde försörjningskortets avskaffande. I princip var alla kritiska och man föreslog i stället att försörjningskortet skulle breddas, genom att tillföra fler produkter som tidigare inte hade ingått. Mot bakgrund av det massiva folkliga motståndet, såg den politiska makten ingen annan utväg än att skjuta upp beslutet.

Det blev ett nederlag som Raul Castro aldrig glömde och fick honom att ändra sin strategi till att stegvis ta bort subventionerade varor från listan till dess att kortets försvinnande inte skulle orsaka oro. Parallellt med detta genomfördes en diskret men konstant mediekampanj, där kortet beskrevs som ett hinder för att öka andra erbjudanden av varor och tjänster.

Så sent som i mitten av juni hävdades denna ståndpunkt av journalisten Mariana Camejo, chefredaktör för den digitala tidningen *La Joven Cuba*, som kritiseras lika ofta av regeringsanhängare som av den antikommunistiska oppositionen. I ett försök att förminska konsekvenserna av dess avskaffande slog Camejo fast att ”försörjningskortet i dag är inte detsamma förr”.

”Jo, men det finns många som säger ‘tack vare gud eller Fidel´ kan jag leva med försörjningskortet, för utan det skulle jag inte kunna leva”, svarade Juan Triana, ekonomiprofessor vid Havannas universitet och en av landets mest prestigefyllda ekonomer. Han har gjort sig känd utanför den akademiska världen för sina kontroversiella åsikter, som han uttrycker i flera digitala medier.

När *La Joven Cuba* publicerade Mariana Camejos intervju med Triana, var det redan känt att han ingick i en trio av ekonomer som var kritiska till presidenten Miguel Diaz-Canel, men som denne hade bjudit in till sitt team av rådgivare. Några av de förslag som Triana presenterade i intervjun blev dagar senare verklighet, när regeringen antog förslagen om nya tillstånd för utländska investeringar, privatisering av statliga bolag och utökning av äganderätten för utvandrade kubaner. Att döma av skillnaderna mellan de reformer som antogs och ekonomiexpertens åsikter framstår det dock som att det inte rådde enighet på socialpolitikens område.

På det hela taget är reformpaketet från den 21 juni mycket mer offensivt på det makroekonomiska planet, medan samhällsproblem som drabbar familjer och medborgare direkt (när det gäller tillgång till sjukvård, transporter och mat) har kommit i andra hand. Tanken verkar vara att de sistnämnda ska lösa sig så fort som landet lyckas få ordning på sina finanser. Frågan är om det vid det laget kommer att vara för sent för en betydande andel av befolkningen.

För några dagar sedan publicerade Havanna-journalisten Claudio Pelaez några reflektioner om detta på Facebook, efter att ha sett två barn som sålde smycken vid ett trafikljus och en gravid kvinna tigga vid en annan vägkorsning. ”Jag kan fortfarande inte acceptera att detta är den hårda verklighet som vi kommer att tvingas att dras med framöver. Jag skulle vilja fortsätta tro att det där är något som hör till det mest brutala av kapitalismens sidor men jag inser att det är dit vi är på väg”, klagade han.

De extrema omständigheter som Kuba står inför har gjort att dessa scener – som förr var otänkbara – har blivit allt vanligare. Och framtidsutsikterna är mörka. I början av augusti skröt den amerikanska utrikesministern Marco Rubio i en intervju med nyhetssajten Axios om att ha lämnat Kuba ”utan utväg”: ”Varje gång de skapar en mekanism för att lösgöra sig från snaran, drar vi helt enkelt åt den”, sade han. ”De kan absolut inte vänta ut oss. Det står klart att de inte kommer att kunna kämpa emot under de kommande [två och ett halvt] åren.” Det vill säga tills Trumps mandatperiod tar slut. Rubios dröm om att en dag bli USA:s president, beror till stor del på revolutionens undergång.

På nittiotalet, i en lika svår situation som den nuvarande, samlade den dåvarande regeringen – ledd av Fidel Castro – sina krafter för att inte låta någon av landets medborgare stå värnlös. Man lyckades inte alltid, men alla de gånger som man faktiskt gjorde det gav det kraft åt revolutionen att inte gå under. Det är en lärdom som den nuvarande kubanska ledningen skulle ha nytta av.

AMAURY VALDIVIA är kubansk journalist.

1. Kuba hade under lång tid två officiella valutor: den vanliga kubanska peson (CUP) och den konvertibla peson (CUC), som var bunden till den amerikansk dollarn. Syftet med reformen var att helt gå över till en enda valuta (CUP) för att förenkla ekonomin och locka utländska investeringar. Reformen innebar att CUC togs bort, att valutan kraftigt devalverades till en fast växelkurs på 24 CUP per 1 USD, samt att löner och pensioner höjdes samtidigt som många statliga subventioner togs bort.

2. Reformerna innebar 176 åtgärder för att underlätta en mer marknadsanpassad ekonomi, t.ex. privata banker, införande av moms och höjning av minimilönen. Men också att gradvis avskaffa försörjningskortet.

Förspel

Himlen
I himlen himmel
I himlen surrande
Suger i magen av att vända huvudet så långt bakåt
Brända vingar
Jag tänkte att fåglarna skulle hålla vakt men de föll mot marken
I surret surrande
Drönarnas trygga ljud
Saknar soldaten ditt vapen?
Blandade till drinken, rörde ner pulvret, drog ner dragkedjan
Det finns gränser för att du ska kunna gå över dem
Den kvinna som utsatts för det värsta brottet fann styrkan att känna kärlek
Alla andra kvinnor som utsatts för de värsta brotten skar halsen av förövarna
Alla andra kvinnor som utsatts för de värsta brotten var tysta och stilla
Förövarna var män
Två män
Åtta
Femtio män
Nittio män
Upp emot tusen män
De stupade soldaterna uppgår till 100 000
I himlen himmel himmel himmel himmel
Varför skulle din död vara din?
Jag tycker inte att barn ska ägas av någon
Jag tycker inte att döden ska ägas av någon
Det är sant att han tidigare begått ett brott men det var bara ett krigsbrott
Har fingret fått skavsår av att trycka så ofta på knappen?
Tuppen tröttnar aldrig på sitt galande
Nu är jag trött på det här surrandet
Kan du ta ner drönaren och skicka några yngre
Liv är så dödligt
Död är så livfullt
Varför skulle din död vara allas?
Om det ändå ska ske, varför måste jag då invänta tillåtelse?
Du kan söka på mitt namn
Jag tycker inte att ett svar är samma sak som en konsekvens
Jag kommer aldrig att lämna den här världen, filerna
Jag är inskriven och varför skulle din död vara min
Tomt tomt tomt tomt tomt tomt himmel

En man som är USA:s president går in i rummet och uttalar sina intentioner och lämnar sitt eget fredsråd och morgonen efter inleds ett anfall mot Iran tillsammans med Israel som just då begår ett folkmord i Gaza, som inte kan sluta begå folkmord, och när Irans ledare faller rapporterar Sveriges största medier om att folk dansar på gatorna eftersom han var en så hemsk ledare och antalet gravar uppgår till 168 efter att en flickskola i iranska Monad bombas i ett tvåstegsanfall av USA och Israel och i de 168 gravarna finns liken efter de 120 barn som dödades vars namn endast blivit offentliggjorda i 52 fall och de hette och kommer alltid att heta Hana Dehqani (8 år), Reza Habashian (7 år), Arya Bahadori (9 år), Ali Asghar Zaeri (8 år), Zahra Bahrami (7 år), Ahmad Soltani (8 år), Hamed Par-ashegh-nezhad (7 år), Fatemeh Yazdan-panah (liten flicka, ålder okänd), Mahdis Nazari (7 år), Athena Chamani-nezhad (6 år), Amirghasem Zaeri (7 år), Fatemeh Dorazehi (10 år), Arad Ahmadizadeh (8 år), Saman Karimzadeh (7 år), Fatemeh Shahdadi (ålder okänd), Nadia Shahmiri (9 år), Parham Ranjbari (9 år), Fatemeh Rahdar (10 år), Amir-Hassan Rasouli (8 år), Zahra Behrouzi (8 år), Mohammadhatam Raisi (10 år), Asna Raisi (12 år), Benyamin Jangjou (8 år), Mohammad-

Sadra Zarei (8 år), Maryam Pazark (10 år), Liana Mohammadi (7 år), Sara Shayesteh (5 år), Zoha Pasand (8 år), Esra Zakeri (9 år), Salma Zakeri (6 år), Zahra Ansari (7 år), Fatemeh Fadavi (10 år), Mahna Zarei (2 månader), Athareh Zarei (10 år), Alireza Zarei (9 år), Mohammadreza Shahsavari (8 år), Ehsan Saleminia (6 år), Fatemeh Zahra Karimi (7 år), Zeynab Bahrami (10 år), Mohammad Shah-dousti (8 år), Reza Barani (7 år), Athena Ahmadzadeh (10 år), Khadijeh Darvishi (9 år), Reza Ranjbar (6 år), Mohammad-Mehdi Chegini (10 år), Mohammadian Bahrami (17 år), Ali-Akbar Karyani Pak (8 år), Hananeh Mehdikhah (7 år), Mohammad-Ali Karyani Pak (7 år), Parsa Mokhtari-nasab (12 år), Arina Arab-Kish (8 år), Makan Nasiri (12 år), Esra Farahi-Zadeh (liten flicka, ålder okänd) och det rapporteras att monarkens son skulle kunna vara en alternativ ledare i Iran och Iran bombar Kurdistan så att två peshmergasoldater i Sulimanya dödas snabbt och allt går snabbt och det ska snart vara över men det slutar aldrig och oljan genom sundet och oljan inte genom sundet bränd och dragkedjan är lätt att dra upp och ner bränd, bränd, bränd i

evigt slutspel

tom himmel faller

LINA RYDÉN REYNOLS är poet och förläggare.

TEXT: DANIEL STRAND

Du kan väl åtminstone försöka? Hans Isaksson 1941–2026

En stor clartéist har gått ur tiden. Clartéredaktionens Daniel Strand minns Hans Isaksson.

Clarté

NÅGON GÅNG PÅ VÅREN 2014 hälsade jag på Hans Isaksson på hans gård Lilla Enigheten utanför Vislanda. Förutom materialet till min avhandling hade jag med två böcker: Heideggers *Vara och tid* och Isaac Deutschers biografi om Trotskij. Hans kastade en blick på böckerna, fyllde munnen med snus och utbrast: ”Dom där kan du läsa på dasset.”

Alla som kände Hans var medvetna om hans humor, som skoningslöst riktades mot alla han inte gillade: reaktionärer, borgare, stockholmare. En gång frågade en överläkare på Södersjukhuset var Hans, som vuxit upp i ett torp i Småland, hade lärt sig så många främmande språk. Han svarade: ”mellan ladan och skithuset.”

Dasset och skithuset – är det en slump att båda Hans repliker inbegriper platsen för den mest basala mänskliga kroppsfunktionen? Hans var skribent, disputerad och beläst, men i grund och botten var han en kroppslig man. Det mest uppenbara exemplet var hans egen lekamen, som byggdes upp av god, men kanske inte så nyttig, mat. Som läkare arbetade han hela sitt yrkesliv med människokroppen. Men han var också en händig person som lagade cyklar, lödde ihop gamla rullstolar och sydde arabiska kaftaner. När jag hälsade på påminde han alltid om veden som väntade på att klyvas i boden.

Men skithuset/dasset symboliserar också Hans klassbakgrund. Han föddes i juni 1941 – tre dagar efter att Hitler attackerade Sovjetunionen – som det sista barnet i en torparfamilj på nio personer.

Föräldrarna Esther och Anders hade träffats när de som tonåringar arbetade hos en bonde i Grimslöv. Familjen bodde sedan något år tillbaka i ett torp utanför Vislanda. Inkomsterna kom dels från Anders tjänst som torvbrytare, dels från Esthers arbete med att plocka lingon i skogen. När Hans föddes hade de äldsta syskonen redan flyttat ut, och från tioårsåldern växte han upp ensam med sina föräldrar. Han var särskilt fäst vid sin mamma, som han beskrev som en kvinna med ”ett alldeles ovanligt läshuvud”. Från sin pappa ärvde han både händigheten och det politiska engagemanget, även om den övertygade socialdemokraten Anders aldrig riktigt förlikade sig med sonens mer radikala böjelser.

Till en början verkade det som att Hans skulle följa samma bana som resten av familjen. Efter en kort period på en lokal hönsgård fick han som trettonåring anställning som armerare på Abetongs slipersfabrik i Vislanda. Men när Hans snart insett att han inte var värd ”ett jävla skit” på fabriken gick han med på föräldrarnas önskan om att fortsätta studera. Han läste in realskolan på korrespondens, tog studenten och antogs i början av 1960-talet till läkarlinjen i Lund, där han blev den första i släkten att studera på universitetet.

I Lund gick Hans med i Svenska Clartéförbundet och började läsa Marx och Lenin. Som många unga kommunister drogs han till maoismen, och hösten 1966 ledde han en delegation clartéister som besökte Kina under Kulturrevolutionens första månader. Därefter var han redaktör för det temanummer om Kina som Clarté gav ut på våren 1967. Hans fortsatte hela livet att beundra Maos försök att få världens största feodalsamhälle att ta språnget in i socialismen. Men Maos tänkande blev också en ingång till den utomeuropeiska marxismens uppgörelse med kolonialismen. Hans engagerade sig i flera befrielsekamper i Asien och Mellanöstern, men solidariteten med palestinierna fick en särskild betydelse. Han lärde sig arabiska, blev vän med PFLP:s talesperson Ghassan Kanafani och arbetade ett halvår i flyktinglägret Ein-el-Helweh i södra Libanon.

När den svenska studentvänstern i början av 1970-talet splittrades i konkurrerande partier befann sig dock Hans i bakgrunden. Kanske var det hans egen klassbakgrund som höll honom borta från att ta en aktiv roll i organisationer där medelklassbarn skulle proletariseras. Det var Clarté som förblev hans främsta politiska hemvist, även om han under en period också var aktiv i Vänskapsföreningen Sverige-Kampuchea.

Hans Isaksson i blomsterkrans.

GENOM ARBETET I Clarté flyttade Hans i slutet av 1960-talet till Stockholm. Den lilla ettan på Mariatorget låg vid biografen Rival, och Hans kunde ibland se tre eller fyra filmer i veckan. Vistelsen i Stockholm avbröts dock hastigt 1974, då Esther fick en allvarlig stroke och blev förlamad och rullstolsbunden. Hans åkte hem till Lilla Enigheten och tog under ett par års tid hand om sina åldrande föräldrar. Däref-

Hans Isaksson var läkare, skribent, socialist och medlem i Svenska Clartéförbundet sedan början av 1960-talet.

ter återvände han till Stockholm, där han fick jobb på Södersjukhuset och blev specialist på invärtesmedicin.

Som läkare var Hans omtyckt av patienterna. De uppskattade hans okonstlade stil: ”Dig måste man väl slå ihjäl för att få död på”, brukade han säga till dem som var mest oroliga. Men han var också en favorit hos sjuksystrarna på akuten, där hans kunskaper i engelska, tyska, franska, spanska, ryska och arabiska kom till användning med patienter och anhöriga som annars saknade någon att tala med. På Södersjukhuset träffade han också läkarkollegan Marianne, som i slutet av 1970-talet flyttade in med honom i en trea på Markvardsgatan i Vasastan. Med Marianne följde bonusbarnen Marie och Christina, som bara var några år gamla.

Det var i lägenheten på Markvardsgatan som jag lärde känna Hans. Han var en fascinerande gestalt – fysiskt enorm och alltid klädd i pösiga och halvsmutsiga hoodies och mjukisbyxor. Hans omtanke uttrycktes inte i ord, utan i handlingar: han lagade pannkakor på Trangiakök i skogen och tog med oss för att pilka på isen. Han lärde mig användbara uttryck som ”skränande nyliberal” och ”parasitärt element”. Men det mest otroliga med Hans var ändå hans mat: Jag minns fortfarande den ljuvliga lammcurryn och baba ganoushen som han ställde fram på bordet. På den här tiden fanns det knappt tacos i Sverige, och för en nioåring kunde Hans mat lika gärna ha kommit med en rymdraket från Jupiter.

Även om lägenheten på Markvardsgatan blev en populär mötesplats för vännerna i Clarté eller Vetenskap och folkbildning – där Hans i åratal kämpade mot homeopati och annan pseudovetenskap – trivdes han aldrig riktigt i Stockholm. Läkaryrket var visserligen ett ”hederligt hantverk”, men att lönearbeta var inte meningen med livet – Hans betonade att han aldrig skulle jobba heltid. 1995 lämnade han Stockholm och flyttade hem till Lilla Enigheten, som stått tomt sedan Anders och Esther gick bort i slutet av 1980-talet. Med Mariannes hjälp byggde han ut huset, renoverade badrummet, gjorde en verkstad i ladan och anlade en bastu i anslutning till huset. I de nya rummen fick han plats både för böckerna och de hundratals videoband där han hade spelat in varenda film som visades på tv. Den som ville få tag på honom möttes av många ringsignaler och ett tvetydigt meddelande: ”Du har kommit till Isakssons telefonsvarare. Lämna namn och nummer så ringer vi kanske upp så småningom.”

Om man hade tur fick man hälsa på. Från och med 2006, när Hans hade gått i pension och jag själv var strax över tjugo, åkte jag allt oftare ner till Lilla Enigheten. Dagarna såg ungefär likadana ut. Marianne tog tidigt bilen till sjukhuset i Ljungby, och när Hans tyckte att jag sovit färdigt skrek han tills jag vaknade. Efter frukosten läste och skrev jag ett par timmar, vilket avbröts av Hans punktliga ”Mat!” klockan tolv. Eftermiddagarna ägnades åt vedklyvning eller skogsröjning under Hans noggranna översyn. Sen kom Marianne hem och vi åt middag och tittade på film eller läste.

HANS FÖLJDE MINA studier i idéhistoria med stort intresse. Han gjorde inga ansatser att dölja sin skepsis mot min b-uppsats om Foucault, men när jag året därpå började skriva om Francis Fukuyama och historiens slut tinade han upp. Han berättade om 1950-talets debatt om de politiska ideologiernas död, vilket senare blev ämnet för min avhandling.

Även om Hans inte var någon vidare samtalspartner när det gällde feminism eller intersektionalitet pratade vi om det mesta. Jag tyckte om att höra honom berätta om arbetarrörelsens historia och matade honom med frågor om bråken på 1970-talet. Efter ett besök mailade jag en bild på mig med Castrokeps och cigarr och citerade Knutna nävar: ”Småborgarrevisionister kan aldrig bygga partiet.” Hans svarade: ”Kanske inte, men du kan väl åtminstone försöka?”

Hans var en marxist som själv var full av motsättningar: Han var torparen som blev disputerad läkare, teoretikern som ogillade intellektuella, enstöringen som drömde om kommunismen. Han var ett bevis på att människor kan förändras. Men vad gäller samhällsomvandlingen gick det trögare. Även om Hans inte skulle ha tvekat om att vid rätt tillfälle ta till riktiga vapen fick han under rådande omständigheter nöja sig med ett symboliskt: språket.

Bemästrandet av språket var för Hans inte bara ett vapen mot den härskande klassen, utan ett sätt att stöpa världen i den form han ville att den skulle ha. Som skribent i Clarté och Folket i Bild/Kulturfront skrev han om allt möjligt, men utmärkte sig för de filmkrönikor där han med radioaktiv syrlighet exponerade den borgerliga ideologin i de senaste biofilmerna. Även om han älskade regissörer som Roy Andersson och Stanley Kubrick kom han mest till sin rätt när han fick lustmörda blockbusters som *Rädda menige Ryan* eller *Top Gun*. Det var ingen slump att hans bok med filmrecensioner fick namnet *24 lögner i sekunden* – kulturen var ett sätt att upprätthålla det kapitalistiska samhälle som han ville avskaffa.

”Som skribent i Clarté och Folket i Bild/Kulturfront skrev han om allt möjligt, men utmärkte sig för de filmkrönikor där han med radioaktiv syrlighet exponerade den borgerliga ideologin”

Ju äldre han blev desto mer avlägset blev det målet. Jag minns hur Hans för några år sen konstaterade att högern inte längre verkade bry sig om sådana som honom: inte ens hans uttryckliga beundran för Stalin gjorde någon arg. Men trots den politiska marginaliseringen blev han aldrig bitter eller nostalgisk. De sista femton åren av hans liv var kanske de bästa. Åldern mjukade upp de vassa kanterna, och ibland kunde han till och med vara snäll. Han verkade belåten med att odla sin trädgård, titta på koreanska Netflixserier, umgås med Marianne och ta hand om den växande skaran av katter som fick ett hem på Lilla Enigheten. Kontakten med omvärlden skedde oftast genom mail eller telefon. Ibland kom barnen eller några släktingar eller vänner, men skönast var det när han slapp ”stockholmare” – Hans eufemism för alla som inte var han själv.

ATT HANS VAR nöjd med sitt liv var tydligt när jag pratade med honom för sista gången. Han prisade den svenska sjukvården och all hjälp han hade fått av hemtjänsten. Jag hade tänkt att tacka honom för våra 42 år tillsammans, men samtalet medgav inga sådana sentimentaliteter. I stället pratade vi om Dostojevskij – ”en riktig reaktionär” – och de bästa matcherna i fotbolls-VM. Samtalet avslutades plötsligt när Hans meddelade att ”någon annan jävel” ringde på telefonen. Två dagar senare dog han. Han fick aldrig uppleva kommunismen. VM-finalen missade han också, men det var nog lika bra.

HANS ISAKSSON var äkare, skribent, socialist och medlem i Svenska Clartéförbundet sedan början av 1960-talet.

TEXT: MATS ALEXANDERSSON

Fred i upp-rustningens tid

Smygintegrationen av Palantirs olika system kom redan 2018 där Polismyndigheten var först, sedan DCA-avtalet 2023, Natomedlemskapet 2024 och nu senast i år Pax Silica-ramverket.

Bild: San Miguel y el dragón. Okänd spansk konstnär.

PAX SILICA SYFTAR TILL att knyta våra stora fyndigheter av sällsynta jordartsmetaller direkt till det amerikanskledda försörjningsnätverket för halvledare och kritisk grön teknologi. Samtidigt har Sverige beslutat om en mycket omfattande upprustning. Försvarsöverenskommelsen anger en ambition att nå Natos mål om 3,5 procent av BNP för militärt försvar senast 2032 samt möjlighet att lånefinansiera upp till 300 miljarder kronor i upprustning 2026–2034.

2026 års försvarsanslag höjs med 26,6 miljarder kronor, till ungefär 2,8 procent av BNP. Investeringarna riktas bland annat till luftvärn, robotartilleri, stridsfartyg, transportflyg, elektronisk krigföring och militär innovation. I augusti 2026 skrev regeringen ett avtal om fyra luftförsvarsfregatter samt ett bredare ramavtal för ett fördjupat försvarssamarbete med Frankrike på 47 miljarder.

Argumenten för detta har varit att det hela är ett svar på Rysslands invasion av Ukraina och ett förändrat säkerhetsläge i Östersjöområdet. Men det har också en systemeffekt: Sveriges försvarsplanering, interoperabilitet, materialval, underrättelseflöden och industripolitik integreras djupare i ett Natosystem där USA defi-

nierar många av de tekniska standarderna och har en dominerande kapacitet. Och inte minst stora inköp av amerikansk militärteknik.

PALANTIR OCH DATA

Uppgifter från juni 2026 säger att Palantir har levererat sitt AI-baserade militära system Maven Smart System till Sverige, även om Försvarsmakten och bolaget inte offentligt bekräftat systemets omfattning. Palantirs svenska ledning har däremot bekräftat en affärsrelation med Försvarsmakten och flera svenska myndigheter.

Detta är politiskt viktigare än en vanlig mjukvaruupphandling. Militär dataplattform, beslutsstöd och AI-integration tenderar att skapa långvariga beroenden genom datamodeller, klassificeringsstrukturer, utbildning, moln- och systemintegration samt kompatibilitet med andra Natosystem. Den materiella frågan är alltså inte endast om Sverige köper en produkt, utan vem som kontrollerar den digitala infrastruktur där lägesbild, prioritering och operativa beslut formas.

Här finns en skarp konflikt mellan två modeller: europeisk offentlig och interoperabel digital kapacitet, eller beroende av USA-baserade försvarsteknologiska företag. Sverige kan få snabb tillgång till högt utvecklade system, men priset kan vara minskad teknisk autonomi och svagare demokratisk insyn.

PAX SILICA

Regeringen beskriver Pax Silica som ett initiativ för att säkra leveranskedjor i framväxande teknikområden. Det omfattar bland annat avancerad programvara, halvledare, kritiska mineraler och energiinfrastruktur — alltså de system som i dag ofta har både civila och militära användningar.

Ur ett geopolitiskt perspektiv är detta en form av ”friend-shoring”: produktion och teknikflöden ska flyttas från strategiska rivaler till politiskt betrodda stater. Det kan öka leveranssäkerheten på kort sikt, men organiserar samtidigt teknologi efter blockgränser och försvårar ett öppet europeiskt samarbete med Kina på områden där Kina är centralt för råvaruförädling, batterier, solenergi och tillverkning.

Den mest relevanta kritiken är därför inte att försörjningsberedskap saknar värde, utan att Sverige ansluter sig till ett USA-lett tekniksäkerhetsprojekt innan det finns en tydligt redovisad svensk eller europeisk demokratisk strategi för data, halvledare, AI, råvaror och industriell kapacitet.

ELBIT OCH ISRAEL

Elbit är Israels största privata försvars- och säkerhetskoncern med huvudkontor i Haifa, Israel. Bolaget är noterat på både Tel Aviv-börsen och amerikanska Nasdaq. Bolaget förser IDF, den israeliska armén, med drönare, övervakning, lednings- och informationssystem, artilleri- och pansarammunition, precisionsvapen och elektronisk krigföring. Dess betydelse ligger särskilt i att systemen kopplar samman spaning, målsökning, datafusion och vapenverkan. Således har Elbit en betydande del i folkmordet i Gaza. Hermes 450 och Hermes 900 samt Skylarkdrönare används för fortlöpande övervakning, underrättelseinhämtning och målangivelse. Elbit levererar också det digitala ledningssystemet Tzayad, som enligt rapportering används för att kartlägga människor, fordon och andra objekt i realtid; bolagets teknik är därmed en del av den informationskedja som gör militära operationer i Gaza möjliga.

Elbit är starkt integrerat i USA:s säkerhets- och gränsindustri genom dotterbolaget Elbit Systems of America. Det arbetar som leverantör i USA:s program för utländsk militär finansiering och vapenförsäljning, och har nyligen fått en order på omkring 212 miljoner dollar för mörkerseendesystem till USA:s armé.

Det svenska dotterbolaget Elbit Systems Sweden har redan betydande kontrakt med svenska staten. År 2023 fick bolaget ett avtal på omkring 170 miljoner dollar för att vara integrationspartner i arméns digitaliseringsprogram LSS Mark under tio år, och ett tidigare kontrakt på cirka 48 miljoner dollar gällde mobila kommunikationsskydd för armén.

Detta visar att svensk militär digitalisering och ledningsförmåga i viss utsträckning binds till en israelisk försvarskoncern. Det är legitimt att fråga om sådana upphandlingar bör granskas i ljuset av risker för leverantörsberoende, exportkontroll, systemkompatibilitet, mänskliga rättigheter och Sveriges

Foto: Jesse Kornblum. CC-NC-BY-4.0.

relation till israelisk militärindustri. När Sveriges tidigare försvarsminister, Pål Jonson, praktikant i amerikanska senaten på 1990-talet och doktor i krigsvetenskap på Kings College i London, förtjust berättar att vi behöver ha förmågan att kunna avläsa slagfältet i realtid vet ni nu var systemen har blivit testade.

DET STORA SCHACKBRÄDET

Utifrån Zbigniew Brzezinskis bok *The Grand Chessboard* kan Sverige ses som en del av USA:s eurasiska ”brohuvud”: en nordisk-östlig förstärkning av den euroatlantiska säkerhetsordningen i Östersjöområdet. Sveriges geografi, försvarsindustri, signalspaningskapacitet, hamnar, flygbaser och arktiska-nordiska position gör landet betydelsefullt långt utöver sin befolkningsstorlek.

Utifrån fredsrörelsen och den kritiska politiska ekonomins språk handlar det inte bara om baser och vapensystem, utan om en väv av militär finansiering, offentliga lån, privat försvarsteknik, AI-plattformar, standarder och ägande. Upprustningen skapar nya marknader och garanterade offentliga kassaflöden för försvars- och teknikföretag, där vinsterna hamnar hos aktieägare och långivare, medan kostnaden för att finansiera satsningarna till slut bärs kollektivt av folket genom staten.

Det sker genom lån, nedskärningar i välfärd och pensioner, högre inflation som urholkar löner och sparande, eller

”Enhetsfronten visade behovet av bred demokratisk samling inför en akut fascistisk och militaristisk fara”

genom att staten räddar banker och strategiska företag när skulderna blir ohållbara. Även framtida generationer belastas, eftersom en större del av statsbudgeten går till räntor i stället för vård, skola, bostäder eller klimatomställning.

Kopplingen till överenskommelsen Pax Silica gör dessutom denna struktur bredare än den klassiska vapenindustrin. Halvledare, molnkapacitet, data, telekommunikation, kritiska mineraler, batterier och energi förs in i en säkerhetslogik där gränsen mellan civil industri, övervakning, försvar och geopolitik blir allt mer porös.

ETT MÖJLIGT FREDSPROJEKT

Arbetet med Folkfronten mot fascism och krig formulerades av Komintern 1935 som en bred demokratisk samling. Kommunister, socialdemokrater, fackföreningar, liberaler och andra antifascistiska krafter skulle förena sig för att försvara demokratiska friheter, stoppa fascistisk terror, motverka rasism och förhindra krig. Arbetarklassens enhetsfront skulle vara grunden, men allianserna skulle utvidgas till mellanskikt och demokratiska borgerliga krafter. Politiken innebar också försvar av löner, socialförsäkringar och organisationsrätt, eftersom fascism sågs som kapitalets våldsamma svar på kris och på arbetarrörelsens styrka. Internationellt krävdes kollektiv säkerhet och samverkan för att isolera Nazityskland, Italien och Japan.

Enhetsfronten visade behovet av bred demokratisk samling inför en akut fascistisk och militaristisk fara, men den hämmades av splittringen mellan socialdemokrati, kommunisterna och liberal konservatism — och av västmakternas eftergiftspolitik. Det var inte bara aktiva nazister som Per Engdahl och Svensk Opposition som offentligt förespråkade svenskt deltagande på Tysklands sida. Dåvarande högerledaren Gösta Bagge var förespråkare för en antikommunistisk, långtgående anpassning till Tyskland.

Man kan i och för sig inte jämföra historiska perioder med den nuvarande situationen rakt av. Men då som nu lierade sig högern mot ryssen. Då tillsammans med Tyskland mot Sovjetunionen, nu med USA mot Putins Ryssland. I regeringens tal på Folk och Försvars rikskonferens 2025 sade Pål Jonson att Sverige måste utgå från att Ryssland kommer att vara ett ”mycket allvarligt hot” under överskådlig tid. Han argumenterade därför för snabb svensk och europeisk upprustning, med syfte att stärka försvar och avskräckning.

När det begav sig uttryckte sig Gösta Bagge så här: ”[Vi måste] anpassa oss till Tyskland oavsett våra känslor för regimen”. Nu säger Pål Jonson: ”Sverige bör använda tiden medan Ryssland är militärt bundet i Ukraina för att bygga en ännu starkare förmåga till avskräckning och försvar” och ”Rysslands agerande ska mötas med uppbyggd militär förmåga, territoriellt försvar, Natosolidaritet och trovärdig avskräckning — inte med eftergifter.” För vi är ju redan djupt lierade med USA via DCA-avtalet, Natomedlemskapet och Pax Silica.

Min poäng är att i dag behöver inte amerikanska trupper transittillstånd från regeringen för att resa genom landet, vi har redan ett avtal med vår ”viktiga partner” att man för stationera sina trupper på våra baser. Det är en politik som tvärt emot Pål Jonsons avskräckningsförmåga, gör Sverige till ett strategiskt mål för ryska robotar. En annan poäng är att steget från militär upprustning till fullt krig inte behöver vara så långt.

Resultatet av krig vet vi dock med säkerhet vad det leder till. Andra världskriget blev katastrofalt: omkring 60–75 miljoner människor dödades, militärer och civila tillsammans. Många dog inte enbart i strid utan också genom Förintelsen och andra folkmord, massakrer, svält, sjukdomar och tvångsförflyttningar som följde av kriget.

Ett realistiskt fredsprojekt för Sverige och Europa i dag måste inte vara ett försvarslöst projekt. Det bör i stället förena Ukrainas rätt till självbestämmande och skydd med avspänning, rustningskontroll, demokratisk kontroll över försvarsteknik och en ekonomisk omställning bort från permanent krigsekonomi. Jeremy Corbyns antimilitaristiska linje, främst arbetet med kärnvapennedrustning, militära interventioner och hycklande beväpning av repressiva regimer, typ Syrien, Egypten med flera, är ett viktigt korrektiv. Men detta behöver kompletteras med trovärdiga garantier mot ny aggression och med institutioner som gör fred möjlig även när parterna känner djup misstro mot varandra.

UTGÅNGSPUNKTEN

Fred kan inte byggas på att Ukraina tvingas avstå sin suveränitet eller att Rysslands fullskaliga invasion normaliseras. Samtidigt har en ordning byggd på obegränsad upprustning, blockkonfrontation och permanent undantagstillstånd en egen eskalationslogik och riskerar att förvandla Europa till den militära frontzonen i en vidare USA-Ryssland-Kina-konflikt.

Det alternativ som behövs är därför inte neutralitet inför aggression, utan gemensam säkerhet: Ingen stat blir varaktigt säkrare genom att göra andra permanent otrygga. Den traditionen formulerades av Palmekommissionen på 1980-talet och har senare uppdaterats med krav på dialog, starkare multilateral rätt, nedrustning, minskade militärutgifter och regler för cyber-, rymd- och AI-vapen.

CORBYNS BIDRAG

Jeremy Corbyn har länge kritiserat Nato och hävdat att militära allianser kan skapa större fara och på sikt bör upplösas. Han kopplar den hållningen till motstånd mot kärnvapen, vapenexport och krig som instrument för internationell politik. Hans mest fruktbara bidrag är den principiella invändningen mot att säkerhet likställs med alliansloja litet, högre försvarsbudgetar och militärteknologisk dominans. I en parlamentsdebatt om Ukraina betonade han samtidigt att ett avtal måste innehålla säkerhetsgarantier, eftersom en fred utan sådana riskerar att inte hållas.

Men att göra ett omedelbart upplösande av Nato till huvudkravet är i dagens läge politiskt och säkerhetspolitiskt otillräckligt, särskilt för stater nära Ryssland. Ett mer verkningsfullt program är att förändra Natomedlemskapets praktik: avvisa kärnvapenutplacering, begränsa permanenta baser och offensiva system, skydda parlamentarisk kontroll och göra rustningskontroll samt diplomati till bindande prioriteringar.

Slutligen behövs ett nytt folkfrontstänkande med uppgiften att bygga största möjliga opposition mot krig och stormaktspolitik. Här menar jag att Palestinaaktivisterna har visat vägen.

SVERIGE: ETT FREDSPROGRAM

Även i nuvarande olyckliga position kan Sverige agera inom Nato utan att avstå från en självständig fredsprofil. Ett svenskt program skulle kunna bestå av följande:

a. Säg nej till kärnvapen på svenskt territorium. Riksdagen bör kräva en tydlig nationell princip om att kärnvapen inte får stationeras, transporteras eller övas med från Sverige, och samtidigt intensifiera arbetet för riskminskning, transparens och kärnvapennedrustning. Sveriges NPT-inlägg (icke-spridningsavtalet) förespråkar redan kriskommunikation, riskreducering, dialog om AI och cyberhot mot strategisk stabilitet samt större öppenhet om arsenaler och doktriner.

b. Återupprätta svensk rustningkontrollsdiplomati. Sverige bör driva ett nytt Helsingforsspår inom OSSE: militära kontaktkanaler, transparens om övningar och robotutplaceringar, återupplivade inspektions- och observationsregimer samt förhandlingar om konventionella styrkor och medeldistanssystem i Europa. Den samtida Common Security-rapporten föreslår följande: ett Helsinki II, återupptagna USA–Ryssland- och USA–Kina-samtal, ett europeiskt moratorium för markbaserade INF-system (medeldistansrobotar) samt återupplivade Open Skies-liknande förtroendeskapande åtgärder.

c. Koppla Ukrainastöd till fredsförhandling. Sverige bör ge Ukraina långsiktigt civilt, humanitärt, ekonomiskt och defensivt stöd, samtidigt som man kräver ett verifierbart eldupphör, frigivning och återförande av fångar och bortförda civila, skydd för kärnkraftverk och kritisk infrastruktur samt förhandlingar utan att förhandsacceptera territoriella erövringar. EU-parlamentet framhåller att en hållbar fred måste inledas med vapenvila, följas av övervakning och skyddas av effektiva säkerhetsgarantier.

d. Säkra demokratisk kontroll över försvarsteknik. Alla kontrakt med AI-, moln-, data- och vapensystemleverantörer bör underställas offentlig redovisning, oberoende algoritmisk granskning, krav på svensk/europeisk datakontroll och parlamentarisk insyn. Beslut om system som Palantir eller Elbit får inte bara betraktas som tekniska upphandlingar; de påverkar suveränitet, sekretess, användning av dödligt våld och långvariga leverantörsberoenden. Ny militär teknik bör omfattas av internationella regler som bevarar mänsklig kontroll över vapenanvändning.

Att kräva ett omedelbart upplösande av Nato är i dagens läge politiskt och säkerhetspolitiskt otillräckligt, hävdar Mats Alexandersson. Bild: Strasbourg 2009. Jos van Zetten. CC 2.0.

e. Inför fredskriterier i vapenexporten. Sverige bör stoppa eller avstå export när det finns tydlig risk för användning i grova brott mot internationell humanitär rätt, kräva full spårbarhet för slutanvändare och öka riksdagens insyn. Regeringen redovisar redan sin strategiska exportkontrollpolitik; nästa steg vore att förskjuta systemets presumtion från exporttillåtelse till dokumenterat freds- och rättighetsansvar. Framförallt borde alla ekonomiska förbindelser med Israels vapenindustri avslutas.

ETT EUROPEISKT FREDSPROJEKT

Ett fredsprojekt måste särskilt lösa den svåraste praktiska frågan: Hur kan en vapenvila skyddas utan att bli en paus före nästa krig? Varken krav på ukrainsk kapitulation eller ett obegränsat krig utan politisk utväg erbjuder en hållbar lösning.

Ett fredsprojekt kan inte enbart vara diplomatiskt. Europas verkliga säkerhet beror på energisystem, livsmedel, läkemedel, digital motståndskraft, järnväg, bostäder, fungerande välfärd och robusta demokratiska institutioner — sådant som minskar samhällets sårbarhet utan att förutsätta permanent militarisering.

Det betyder att Pax Silica-liknande initiativ bör demokratiseras och avmilitariseras. Europeisk kapacitet inom halvledare, AI, energi, batterier och kritiska råvaror behöver byggas, men med demokratiska verktyg, sociala och ekologiska villkor, offentlig finansiering och granskning av leverantörsberoenden. Då blir teknisk självständighet ett fredsprojekt, snarare än ett instrument för ett nytt digitalt kallt krig.

Samma princip gäller AI. Sverige och EU bör kräva meningsfull mänsklig kontroll över varje system som kan bidra till målsökning eller beslut om dödligt våld, förbjuda autonoma vapensystem och skapa särskilda spärrar mot cyberangrepp på kärnvapenrelaterade ledningssystem. Dessa är centrala rekommendationer i den tidigare hänvisade och uppdaterade Common Security-agendan.

ORGANISERING

Ett fredsprojekt behöver en social bas, inte bara kloka policytexter. Fackföreningar, fredsorganisationer, kommuner, forskare, klimat- och rättviserörelser, kyrkor, diasporagrupper och veteranorganisationer kan tillsammans driva krav på diplomati, vapenstillestånd, social återuppbyggnad och demokratisk kontroll över rustningen.

För Sverige kan en praktisk start vara en tvärpolitisk freds- och beredskapskommission med parlamentariskt mandat. Den bör varje år redovisa: kärnvapenrisker, militära och civila beredskapsutgifter, vapenexport, utländska digitala beroenden, AI-system i myndigheter och försvar, samt vilka diplomatiska initiativ Sverige har tagit för rustningskontroll och konfliktförebyggande.

Det viktiga är att hålla ihop två principer: ett land måste kunna försvara sin befolkning, men ingen befolkning blir trygg av en ordning som saknar vägar från rustning till förhandling. Alternativet är fortsatt anpassning till USA:s önskan om världsherravälde och i förlängningen en marsch mot ny massslakt i Europa.

Det här är den sista delen i Mats Alexanderssons serie om krig, fred och säkerhet. Läs övriga delar på Clartébloggen.

MATS ALEXANDERSSON är pensionerad IT-konsult och har arbetat med Centrum för marxistiska samhällsstudier (CMS) i Malmö.

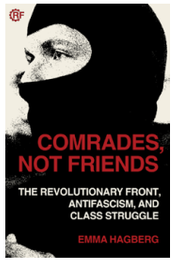
rec.

”Revolutionära Fronten var lika hemlighetsfulla som hårdföra”

Ur recensionen av Comrades, Not Friends.

Comrades, Not Friends: The Revolutionary Front, Antifacism, and Class Struggle

Emma Hagberg
PM Press. 2026

Vi måste ta makten över vår historia. Den övertygelsen har vuxit fram genom försök att studera och förstå historiska företeelser på vår politiska kant, från Förbundet Kommunist till ”kretsen runt Norbert Kröcher”. Under senare tid har övertygelsen stärkts i förtvivlan över att många nutida organisationer bara går att tolka genom sporadiska instagraminlägg. Men om vi inte skriver vår historia kommer någon annan att göra det och denna någon är inte sällan en Magnus Utvik-karaktär med suspekta motiv.

Hösten 2024 släpptes ett hedervärt försök, med den första utgåvan av *18.6 – kamrater, inte vänner* (B.E.L Publishing) om Revolutionära Frontens historia. Nu har PM Press publicerat en engelsk översättning av Gabriel Kuhn med en beskrivande undertitel: *The Revolutionary Front, Antifascism, and Class Struggle*.

Revolutionära Fronten (RF) var lika hemlighetsfulla som hårdföra, och bokens stora styrka är att genom intervjuer med före detta medlemmar relativt utförligt beskriva hur och varför organisationen föddes, vilka motiv som drev den framåt och redogörelser för interna åsiktsskiljaktigheter, försöken att förklara förhållandet till politiken bortom antifascismen samt bemötandet av kritiken de mötte längs vägen. Givetvis kryddat med berättelser om gatustrider, hembesök och segrar över den naziströrelse som gruppen med alla medel bekämpade under sin livstid 2001–2015. Öppenheten imponerar och måste ha krävt ett ansenligt förtroende.

Lite distans kan göra att perspektiven klarnar. Så framstår det även i detta fall. När berättelsen når fram till tiden för upplösningen görs det ingen hemlighet av att den har varit sårig. Man får intrycket av att ett decennium inte har varit tillräckligt lång tid. Färre röster kommer till tals, anklagelser står obesvarade.

Allra svagast är tyvärr det som boken gjort ett visst anspråk på i sin marknadsföringskampanj: att säga något mer om samhället och vänstern under den här perioden. Samhället och det som format medlemmarna, gruppen och gatumiljön de strider om, framträder endast vagt. Där RF tillåts ha många dimensioner, motsättningar och utvecklade resonemang, beskrivs ”vänstern” svepande och närmast parodiskt. Samtidigt stärker det bara den tes som flera intervjupersoner ger uttryck för, att en ”vi mot dem”-attityd var helt avgörande. Och ingen kan komma att påstå att det inte gav resultat.

DON ELIAS

Kampen och sårbarheten: Perspektiv på nordisk arbetarlitteratur

Magnus Gustafsson (red.), Annika Olsson (red.), Evelina Stenbeck (red.)
Malmö universitet. 2026

Den här antologin är ett resultat av en nordisk litteraturkonferens som ägde rum i Malmö förra året. Konferensen hade temat: ”Från proletariat till prekariat? Arbetarlitteraturen och klassamhällets omvandlingar”. Frågetecknet i rubriken är betydelsefullt eftersom det pekar på att frågan är komplicerad och att de två begreppen inte är kompatibla.

Prekariatet består av människor som inte har några gemensamma nämnare och som saknar känsla för gruppens samhörighet och därmed inte heller har förmåga att organisera sig för att förändra sina villkor. Den nordirländske författaren Richard Seymour menar att prekariatet inte kan betraktas som en klass i blivande som ekonomen Guy Standing hävdar. Klass existerar enbart i relation till sin motsats. Klasser bildas i ett ekonomiskt motsatsförhållande till varandra.

Flera av artiklarna är ett slags tester på om tillämpningen av begreppen prekariat och prekarisering kan tillämpas i analysen av olika litterära verk som vanligtvis inte har betraktats som arbetarlitteratur som till exempel Knut Hamsuns roman *Svält* och Henrik Ibsens pjäser. Det är ett slags utforskande av begreppens möjligheter och tänjbarheter och ett sätt för dagens arbetarlitteraturforskare att hitta nya synvinklar på den arbetarlitterära traditionen för att på olika sätt förnya den och ge genren större utrymme i det moderna samhället.

Genomgående för bidragen är att de analyserar litterära verk som utgår från ett underifrånperspektiv. Perspektivet kan utgöra ekonomisk fattigdom, sjukdom, hemlöshet, osäkra arbetsvillkor, brist på kulturellt kapital, utanförskap eller oförmåga att delta i det demokratiska samtalet, ja i princip nästan vad som helst

Generalstrejk i Finland, 1956.
Foto: Saarinen

som ställer individen utanför gemenskapen och gör hennes livssituation osäker. Det gör att man i princip i all analys av äldre arbetarlitteratur utan problem kan använda sig av både begreppet prekarisering och prekär.

De valda verken utgör ett brett spektrum från de arbetarlitterära klassikerna Maria Sandels *Familjen Vinge*, Martin Kochs *Guds vackra värld*, Johan Falkbergets *Brennoffer* och Dan Anderssons novell *På väg till storskogen* till dansk rap-lyrik, norska barnböcker och nutidsromaner med migration och social utsatthet som teman.

I det samtalsrefererade förordet framgår bland annat att

Arbetarförfattaren Maria Sandel, cirka 1900. Foto: Anna Kruse & co

en av fördelarna med att flytta fokuset bort från arbetarlitteraturen och i stället närma sig begreppet prekaritet ...”er kanskje rett og slett at man slipper å skulle definere arbeiderlitteratur”. Men det ger också möjligheter för arbetarlitteraturforskare att ta sig an samtidslitteraturen och i den spåra hur osäkra arbets- och livsvillkor skildras. Den gamla definitionen – att arbetarlitteratur ska vara av, för och om arbetare och helst kunna knytas till arbetarrörelsens ideologiska bas – försöker dagens forskare lämna bakom sig genom att söka nya utgångspunkter för sina analyser.

Den rumsliga aspektens betydelse för social kategorisering speglas i flera av bidragen. Troels Obbecker skriver till exempel om den danska rap-lyriken, vars utgångspunkt är förorten, att begreppet klass artikuleras genom platsen; ...”rap-lyrik fra och om blokken er en klassorienteret ordkunst”. En helt annan utsiktspunkt intar Beata Agrell som i sitt bidrag undersöker hur individers mångbottnade relation till platser kan utläsas i några av de tidigaste proletärromanerna. Hon använder Michael Foucaults begrepp ”heterotopi” som en beskrivning av hur människor bär med sig uppfattningar av tidigare platser och för över dessa till nya.

Tiina Rosenberg ger med sitt bidrag ett exempel på aristokratins betydelse som kulturell mall för övriga samhällsklasser genom en analys av hur de ärvda fastigheterna som skildras i E.M. Forsters roman *Howard’s End* och teaterpjäsen *Arv* av Matthew López, används för att uttrycka kulturellt kapital.

Flera av författarna har analyserat barnlitteratur och i den spårat tydliga klassperspektiv och Anna Williams lyfter fram amerikabreven som en form av arbetarlitteratur. De många skiftande bidragen har infallsvinklar där hela tiden ambitionen att vidga arbetarlitteraturbegreppet kan spåras. Det är intressanta tankegångar men stundtals spretar det iväg lite för långt. Jag är till exempel tveksam till att räkna Therese Bohman och Tone Schunnesson till arbetarförfattarna.

Ambitionen att vidga begreppet arbetarlitteratur är dock både lovvärd och önskvärd eftersom samhället ständigt förändras. Relationen till produktionsmedlen var förr den tydliga klassmarkeringen, men dagens arbetsmarknad har luckrat upp gränserna och många är i dag egna företagare under ytterst osäkra villkor. Detta speglas i samtidslitteraturen och därför blir antologins litteraturanalyser både viktiga och intressanta för den som vill följa arbetarlitteraturens utveckling.

EWA BERGDAHL

Mina strider

Nalin Baksi
Volante förlag. 2026

Nalin Baksi väckte uppseende när hon 1994 som ung kvinna och invandrare, född i den kurdiska delen av Turkiet, kom in i riksdagen för Socialdemokraterna. Farfadern och pappan var kurdiska socialdemokrater som kämpade för ett fritt Kurdistan. Pappan var lärare i en landsortsstad och i hemmet läste man klassiker av olika slag och betonade vikten av utbildning. Nalin spelade fotboll med killar och gick klädd i shorts. På mormoderns sida var man bekymrad över Nalins uppfostran. Här gällde matlagning, koranskola och giftermål. I maj 1979 blev pappan anhållen för sin politiska verksamhet och 1980 såg han sig tvingad att fly. Så hamnade familjen i Stockholmsförorten Tensta där hon gick på det numera nedlagda gymnasiet och fortfarande bor.

Nalin verkar verkligen vara en stridbar person. Hon kritiserade Göran Perssons maktfullkomliga ledarstil liksom friskolereformen som partiet röstade för. Efter två perioder lämnade hon riksdagen och var sedan under några år ordförande för det socialdemokratiska kvinnoförbundet där hon la fram ett förslag om utvidgad föräldraförsäkring för att få in fler pappor. Hon reste runt bland landets arbetarkommuner där hon stötte på motstånd mot sitt förslag, särskilt bland män. Efter sina år i kvinnoförbundet återvände Nalin till sitt yrke som sjuksköterska inom psykiatrin. Det hedrar henne.

Varför lämnade Nalin riksdagen efter två perioder? Ett skäl, uppger hon, var att hon inte ville bli lika bitter som många av de socialdemokratiska långsittare hon mött. Det andra – och det viktigaste – skälet var att hon blev attackerad av islamister och under en period levde med polisskydd. Nalin är själv troende muslim. I Tensta ordnade Nalin debatter om islam vilket inte uppskattades av bland annat Muslimska mänskliga rättighetskommittén.

Jag som arbetat över tjugo år på Tensta gymnasium såg förändringar komma hos mina muslimska elever, särskilt efter 11 september 2001. Fler bar hijab och mer täckande klädesplagg. I diskussioner med mina elever märkte jag en tydlig svängning mot konservativa idéer om mäns och kvinnors könsroller. Samtidigt var många unga kvinnor inriktade på eftergymnasial utbildning. Jag såg också hur samhället under samma tid på olika sätt övergav Tensta som stadsdel. Tensta träff, möteslokalen, var tillbommad. Det fina biblioteket var stängt. Tensta gymnasiums vackra byggnad, sålt till privata krafter, tycks ha blivit en friskola. Livstycket, där kvinnor från stadsdelen kunde träffas och arbeta tillsammans, finns inte heller mer.

Det är en trist utveckling att riksdagsledamöter och andra politiskt aktiva – särskilt kvinnor – allt oftare blir utsatta för hatattacker. Att Nalin utsatts för attacker från extrema muslimer får dock inte skymma det faktum att muslimer idag är en utsatt grupp i Sverige. Invandrare och särskilt muslimer har blivit vår tids syndabockar.

Inför riksdagsvalet gjorde Novus en undersökning som visade att av de muslimska väljarna tänkte 61,6 procent rösta på Socialdemokraterna och 18,7 procent på Vänsterpartiet. Det är en tydlig fingervisning om att svenska muslimer ser sig som arbetarklass. Jag hoppas att socialdemokraten Nalins nästa strid blir en strid för bättre villkor för arbetarklassen, inklusive den muslimska delen. Det kommer nog i så fall också kräva en strid i det parti hon tillhör.

MALENA RYDBERG

Sista ordet.

”Jag har kommit fram till att min strategi är att inte ha någon strategi.”

HÄROMDAGEN BLEV jag intervjuad i en podd och fick frågan: Vilken är den bästa strategin för att nå fram till fler och få dem att gå med i Palestinarörelsen?

Frågan fick mig att fundera över vad min egen strategi är. Frågan kommer i en tid då vi skrollar förbi förkolnade bitar av barn, för att strax därpå stirra på en reel om hur man gua-shar – skrapar fram – en ”snatched jawline”. I en tid då Nordens största bokmässa, med hänvisning till yttrandefriheten, ger utrymme åt en talesperson för folkmordet i Gaza och låter honom beklaga sig över att slakten på oräkneliga barn och vuxna sker i uppförsbacke. Samtidigt hindras en författare från att delta för att han misstänks ha slagit en (1) journalist på käften.

Jag har kommit fram till att min strategi är att inte ha någon strategi. Att tala sanning och beskriva verkligheten precis som den är – det är den enda strategi vi bör ha i en värld som ljuger.

Vi ska inte skrapa fram någon bild i det som förvridits genom lager på lager av filter för att inte skava. Att tala sanning blir därför en levande handling, inskriven i varje vardaglig rörelse:

att slå upp min laptop helt ogenerat och inte bry mig om att folk sneglar på hur djävulens onda äpple är övertapetserat av motståndets upp- och nervända trianglar och ögon som stirrar på dem genom ansikten inlindade i keffiyehmönster,

att sparka av mig skorna på närmaste gräsmatta och be min bön när skuggan infaller,

att inte bara vända i dörren utan se kioskägaren i ögonen och berätta att jag inte vill handla, för att han bara erbjuder bojkottade bubbelvatten (har han missat sina syskons törst?),

att rida ut de där obekväma sekunderna det tar innan mannen vars handskakning jag just avvisat bryter ut i ett fånigt leende och svarar med att spegla min hand på hjärtat,

att vandra ensam med den låga solens mjuka ljus på mitt ansikte i stället för att skynda i skuggan av rädda människor som böjda räknar världsliga risker i sina handflator.

Ja, det är faktiskt precis så okomplicerat det borde vara – en totalt strategilös strategi.

Länge har våra strategier hållit sanningen fången i en tunnel, där vi låtit vinden piska och pina oss medan vi krupit allt längre in – i stället för att bara stiga ut.

Vi kan förfäras hur mycket som helst över dem som säger att Palestinafrågan är komplicerad. Om vi själva fortsätter att handla som om svaret på Palestina är komplicerat, spelar det ingen roll vad vi säger.

VALLEY GHANEM är en palestinsk statsvetare och skribent från Gaza.

Valley Ghanem

VILL DU LÄSA TIDSKRIFTEN DIGITALT PÅ CLARTE.SE?

Lösenord: adagobetti2026

För att läsa en låst artikel klickar du med muspekaren på ”Lösenord” i den färgade rutan, skriver in lösenordet och trycker ”lås upp”. Var noga med gemener och versaler.

Grundad 1924.
Organ för Svenska Clartéförbundet.
ISSN: 2004-6839

REDAKTION
Erik Bohman, Daniel Cederqvist, Mai Greitz, Erik Haking, John Hörnquist, Hana al-Khamri, Erik Lindman Mata (ansvarig utgivare), Clara Lee Lundberg, Lova Marcusdotter, Mikael Nyberg, Rojin Pertow, Daniel Strand och Martina Viglietti

TEMAREDAKTION Daniel Sestrajcic, Mai Greitz och Erik Lindman Mata

LAYOUT Linda Hallstan

ADRESS Clarté, c/o Dan Israel
Mariatorget 2, 118 48 Stockholm

E-POST TILL REDAKTIONEN
redaktionen@clarte.se

E-POST TILL FÖRBUNDET
forbundet@clarte.se

PRENUMERATIONSÄRENDEN
clarte@natverkstan.net eller
tel: 031–7439905

WEBBSIDA www.clarte.se

PRENUMERATION på papperstidningen beställs på clarte.se. Pris för prenumeration: 300 kronor för fyra nummer. Stödprenumeration: minst 500 kronor. Utlandsprenumeration 450 kronor. Studerande/arbetslösa: 250 kronor - medlemskap inkluderat, om du vill. **E-prenumeration** beställs genom att du betalar 125 kronor till Swish-numret 1236203517 och anger din e-postadress. Det går även att sätta in 125 kronor på PlusGiro-konto 251780-3. På betalningen anger du ditt namn, ordet epren och e-postadress.

BLI MEDLEM I CLARTÉ!
Anmäl dig på clarte.se. För en låg avgift kan du stödja förbundet och delta i verksamheten.

Köp ett lösnummer. Swish: 1236203517

Clarté
c/o Nätverkstan
Box 311 20
400 32 Göteborg

B Posttidning
Ej retur

En partipolitiskt obunden socialistisk tidskrift clarte.se

Prenumerationsfrågor: clarte@natverkstan.net Tel: 031-743 99 05 Vill du stödja Clarté ekonomiskt? Swisha till 1236203517!